१६/३

"अथ"

96/3

ग्रन्थनामः-	"संकीर्णवैदिकमन्त्रसंग्रहः"	
कर्तृनामः-	...	
विषयः-	"वैदिकसाहित्यम्"	

San Kirna vedica Mantra Sanghram.

Vedic Sahityam.

१५/३

अथ

संकीर्णवैदिकमंत्राणां

संग्रहः

96/3

२ हृणं चाजिनमाजिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपयामि शर्म ॥ शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स
नो दिवा स रिषः पातु नक्तं ॥ वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ॥
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृंगे रक्षसे विनिक्षे ॥ उत स्वानासो दिवि षंत्वग्नेस्ति
ग्मायुधा रक्षसे हंतवा उ ॥ मदे चिदस्य प्ररुजंति भामा न वरंते परिबाधो अदेवीः ॥१॥
माहाँ इंद्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु ॥ स्वस्ति नो मघवा करोतु हंतु पाप्मानं यो स्मा
न्द्वेष्टि ॥ सजोषा इंद्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान् ॥ जहि शत्रूँ रप मृ
धो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रं हवे हवे सुह
वं शूरमिंद्रं ॥ हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिंद्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विंद्रः ॥ यत इंद्र भ
यामहे ततो नो अभयं कृधि ॥ मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतये वि द्विषो वि मृधो जहि ॥
स्वस्तिदा विशस्पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी ॥ वृषेंद्रः पुर एतु नः स्वस्तिदा अभयंकरः ॥
आभिर्गीर्भिर्यदतो न ऊनमाप्यायय हरिवो वर्द्धमानः ॥ यदा स्तोतृभ्यो महि २

अथ

संकीर्णवैदिकमंत्राणां

संग्रहः

श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ ॥ कृणुष्वपाजः प्रसितिन्नपृथ्वींयाहिराजेवामवाँ
इभेन ॥ तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तासिविध्यरक्षसस्तपिष्ठैः ॥ तवभ्रमास
आशुयापतंत्यनुस्पृशधृषताशोशुचानः ॥ तपूंष्यग्नेजुह्वापतंगानसं
दितोविसृजविष्वगुल्काः ॥ प्रतिस्पशोविसृजतूर्णितमोभवापायुर्विशो
अस्याअदब्धः ॥ योनोदूरेअघशंसोयोअंत्यग्नेमाकिष्टेव्यथिरादधर्षीत् ॥
उदग्नेतिष्ठप्रत्यातनुष्वन्यमित्राँओषतात्तिग्महेते ॥ योनोअरातिंसमि
धानचक्रेनीचातंधक्ष्यतसन्नशुष्कं ॥ ऊर्ध्वोभवप्रतिविध्याध्यस्मदाविष्कृ
णुष्वदैव्यान्यग्ने ॥ अवस्थिरातनुहियातुजूनांजामिमजामिंप्रमृणीहिशत्रू
न् ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् ॥ विश्वान्य
स्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरोअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेअस्तुसुभगः १

सुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायउक्थैः ॥ पिप्रीषतिस्वआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसुदिनासा
सदिष्टिः ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतामियंगीः ॥ स्वश्वास्त्वासुरथा
मर्जयेमास्मेक्षत्राणिधारयेरनुद्यून् ॥ इहत्वाभूर्याचरेदुपत्मन्दोषावस्तर्दीदिवांस
मनुद्यून् ॥ क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थिवांसोजनानां ॥ यस्त्वास्वश्वः
सुहिरण्योअग्नउपयातिवसुमतारथेन ॥ तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तआतिथ्य
मानुषग्जुजोषत् ॥ महोरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय ॥ त्वंनो
अस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्यविष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाअतं
द्रासोवृकाअश्रमिष्ठाः ॥ तेपायवःसध्र्यंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमूर ॥ येपायवोमा
मतेयंतेअग्नेपश्यंतोअंधंदुरितादरक्षन् ॥ ररक्षतान्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतइद्रि
पवोनाहदेभुः ॥ त्वयावयंसधन्यस्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् ॥ उभाशंसासू
दयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण ॥ अयातेअग्नेसमिधाविधेमप्रतिस्तोमंशस्य
मानंगृभाय ॥ दहाशसोरक्षसःपाह्यस्मान्द्रुहोनिदोमित्रमहोअवद्यात् ॥ रक्षो

४

रुद्रस्य हन्तूरज ॥ यिमन्युमिंद्रभामितो मित्रस्याभिदासतः ॥ पावमानेन त्वा
स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्यो पांशोर्वीर्येण देवस्त्वा सविता सृजतु जीवा
तवे जीवनस्यायै बृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्ये
ण देवस्त्वा सविता सृजतु ॥ सृजतु जीवातवे जीवनस्यायाऽअग्नेस्त्वा मात्रया
जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सविता सृजतु जीवातवे जीवनस्या
या इमम् अग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियꣳ रेतो वरुण सोम राजन् ॥ माते
वास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ॥ अग्निरायुष्मां
त्स वनस्पतिभिरायुष्मां तेन त्वायुषायुष्मंतं करोमि सोम आयुष्मां
त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मांत्स दक्षिणाभिर्ब्रह्मायुष्मत्तद्ब्राह्मणैर ४

गोत्रान्द जासि सुपिष्टभाजो अधतेस्याम ॥ ये देवाः पुरसदोग्निनेत्रा दक्षिणस
दो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिने
त्रा रक्षोहणः ते नः पांतु ते नोवंतु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढꣳ रक्षः संदग्धꣳ र
क्ष इदमहꣳ रक्षोभिसंदहाम्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्प
तये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्वि
नोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याꣳ रक्षसो वधं जुहोमि हतꣳ रक्षो वधिष्म रक्षो यद्वस्तं
तद्दक्षिणा ॥ इंद्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः ॥ अस्माकमस्तु केवलः ॥
इंद्रं नरो नेमधिता हवंते यत्पार्या युनजते धियस्ताः ॥ शूरो नृषाता शवसश्च
कान आगोमति व्रजे भजा त्वं नः ॥ इंद्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पंचसु ॥ इंद्र

नि

३ तानितष्ठावृणे॥अनुतेदायिमहइंद्रियायसत्रातेविश्वमनु
वृत्रहत्ये॥अनुक्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृषह्ये॥आय
स्मिन्त्सप्तवासवास्तिष्ठंतिस्वारुहोयथा॥ऋषिर्हदीर्घश्रुत्तमइंद्रस्य
घर्मोअतिथिः॥आमासुपक्वमैरयआसूर्यंरोहयोदिवि॥घर्मंन
सामंतपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेगिरः॥इंद्रमिद्गाथिनोबृह
दिंद्रमर्केभिरर्किणः॥इंद्रंवाणीरनूषत॥गायंतित्वागायत्रिणो॥
र्चंत्यर्कमर्किणः॥ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतवुद्वंशमिवयेमिरे॥अ
ँहोमुचेप्रभरेमामनीषामोषिष्ठदाव्नेसुमतिंगृणानाः॥इदं ३

मिंद्रप्रतिहव्यंगृभायसत्याःसंतुयजमानस्यकामाः॥विवेषयन्माधिषणा
जजानस्तवैपुरापार्यादिंद्रमह्नः॥अंहसोयत्रपीपरद्यथानोनावेवयांतमु
भयेहवंते॥प्रसम्राजंप्रथममध्वराणामंहोमुचंवृषभंयज्ञियानां॥
अपान्नपातमश्विनाहयंतमस्मिन्नरइंद्रियंधत्तमोजः॥विनइंद्रमृ
धोजहिनीचायच्छपृतन्यतः॥अधस्पदंतमींकृधियोअस्माँअ
भिदासति॥इंद्रक्षत्रमभिवाममोजोजायथावृषभचर्षणीनां॥
अपानुदोजनममित्रयंतमुरुंदेवेभ्योअकृणोरुलोकं॥मृगोनभीमः
कुचरोगिरिष्ठाःपरावतआजगामापरस्याः॥सृकंसंशायप
विमिंद्रतिग्मंविशत्रून्ताढिविमृधोनुदस्व॥विशत्रून्विमृधोनुदवि

यथैतियमक्षितमक्षितयः पिबंति ॥ तेननोराजावरुणोबृहस्पतिराप्याययंतु
भुवनस्यगोपाः ॥ प्राच्यांदिशित्वमिंद्रासिराजोतोदीच्यांवृत्रहन्वृत्रहा
सि ॥ यत्रयंतिस्रोत्यास्तत्ते ॥ जितंतेदक्षिणतोवृषभएधिहव्यः ॥ इंद्रोजयाति
नपराजयाता अधिराजोराजसुराजयाति ॥ विश्वाहिभूयाः पृतनाअभिष्टीरु
पसद्योनमस्योयथासत् ॥ अस्यदेवप्ररिरिचेमहित्वंदिवः पृथिव्याः पर्यंतरिक्षात् ॥
स्वराडिंद्रोदमाआविश्वगूर्तः स्वरिरमत्रोववक्षेरणाय ॥ अभित्वाशूरनोनुमो
दुग्धाइवधेनवः ॥ ईशानमस्यजगतः स्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः ॥ त्वामि
द्धिहवामहे सातावाजस्यकारवः ॥ त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्ववंतः ॥
यद्यावइंद्रतेशतंशतंभूमीरुतस्युः ॥ नत्वावज्रिन्सहस्रंसूर्याअनुनजा
तमष्टरोदसी ॥ पिबासोममिंद्रमंदतुत्वायंतेसुषाववहर्यश्वाद्रिः ॥ सोतुर्बा १७॥

याजाताओषधयोदेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा ॥ मंदामिबभ्रूणामहंशतंधा
मानिसप्तच ॥ शतंवोअंबधामानिसहस्रमुतवोरुहः ॥ अधाशत
क्रत्वोयूयमिमंमेअगदंकृत ॥ पुष्पावतीःप्रसूवतीः फलिनी
रफलाउत ॥ अश्वाइवसजित्वरीवीरुधः पारयिष्णवः ॥ ओषधी
रितिमातरस्तद्वोदेवीरुपब्रुवे ॥ रपांसिविघ्नतीरितरपः ॥ चा
तयमानाः ॥ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिष्कृता ॥ गोभा
जइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥ यदहंवाजयन्निमाओष
धीर्हस्तआदधे ॥ आत्मायक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा ॥

॥६॥ यदोषधयः संगच्छंते राजानः समिताविव ॥ विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षो
हामीवचातनः ॥ निष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयꣳ स्थ संकृतीः ॥ सराः
पतत्रिणी स्थन यदामयति निष्कृत ॥ अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावत ॥ ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः ॥ उच्छु
ष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते ॥ धनꣳ सनिष्यंतीनामात्मा
नं तव पूरुष ॥ अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः ॥ ओषधयः
प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वो रपः ॥ यास्त आतस्थुरात्मानं य आवि आ
विशुः परुः परुः ॥ तास्ते यक्ष्मं विबाधंतामुग्रो मध्यमशीरिव ॥
साकं यक्ष्म प्रपत श्येनेन किकिदीविना ॥ साकं वातस्य ध्राज्या ॥६॥

साकं नश्य निहाकया ॥ अश्वावतीꣳ सोमावतीमूर्जयंतीमुदोजसं ॥ आवित्सि स
र्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥ याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पु
ष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुंचंत्वꣳहसः ॥ या ॥ ओषधीः सोमरा
प्र ज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु ॥ तासां त्वमस्युत्तमा प्रणो जीवातवे सुव ॥ अवपत
तीरवदन्दिव ओषधयः परि ॥ यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ याश्चेद
मुपशृण्वंति याश्च दूरं परागताः ॥ इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै संदत्त भेषजं ॥
मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः ॥ द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳ सर्वमस्त्वना
तुरं ॥ ओषधयः संवदंते सोमेन सह राज्ञा ॥ यस्मै करोति ब्राह्मणस्तꣳ रा
जन्पारयामसि ॥ नवो नवो भवति जायमानोह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे ॥ भागं दे
वेभ्यो विदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरति दीर्घमायुः ॥ यमादित्या अꣳशुमाप्या ॥७॥

१

॥श्रीगणेशाय नमः॥ हरिः ॐ॥ ॥आददे ग्रावास्यध्वरकृद्देवेभ्यो गंभीरमिममध्वरं
कृध्युत्तमेन पविनेंद्राय सोमꣳ सुषुतं मधुमंतं पयस्वंतं वृष्टिवनिमिंद्राय त्वा वृत्रघ्न इं
द्राय त्वा वृत्रतुर इंद्राय त्वाभिमातिघ्न इंद्राय त्वादित्यवत इंद्राय त्वा विश्वदेव्यावते श्वा
त्रा स्थ वृत्रतुरो राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीः। ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहूताः सोमस्य
पिबतोपहूतो युष्माकं॥ सोमः॥ ॥१॥ सोमः पिबतु यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदु
रावंतरिक्षे तेनास्मै यजमानायोरु राया कृध्यधि दात्रे वोचो धिषणे वीडू सती वीडयेथा
मूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं मा वां हिꣳसिष्टं मा मा हिꣳसिष्टं प्रागपागुदगधराक्
तास्त्वा दिश आधावंत्वंब निष्वर॥ यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
स्वाहा॥२॥ युष्माकं स्वरापतेकस्व॥१॥ वाचस्पतये पवस्व वाजिन्वृषा वृष्णो अꣳ
शुभ्यां गभस्तिपूतो देवो देवानां पवित्रमसि येषां भागोसि तेभ्यस्त्वा स्वांकृतोसि म १

युष्मद्देवा आयुष्मंतस्तेन तेनायुष्मंतस्तेन त्वायुषायुष्मंतं करोमि॥ नाभा
पृथिव्याः समिधानमग्निꣳ रायस्पोषाय बृहते हवामहे॥ इरंमदं बृहदुक्थं
यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिं॥ याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा
उत॥ ये स्तेना ये च तस्करास्ताꣳस्ते अग्नेपिदधाम्यास्ये॥ दꣳष्ट्राभ्यां मलि
म्लूञ्जंभ्यैस्तस्करां उत॥ हनूभ्याꣳ स्तेनान्भगवस्ताꣳस्त्वं खाद सु
खादितान्॥ ये जनेषु मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वने॥ कक्षेष्वघायव ये
स्ताꣳस्ते दधामि जंभयोः॥ यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः॥ नि
न्दाद्यो अस्मान्दिप्साच्च सर्वं तं मस्मसा कुरु॥ सꣳशितं मे ब्रह्म सꣳशितं वी
र्यं बलं॥ सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः॥ उदेषां बाहू

५

अतिरस्युदूर्चेतुद्रबलं॥ क्षिणोमिब्रह्मणामित्रानुन्नयामिस्वा३ँ अहं॥ दृ
शानोरुक्मउर्व्याव्यद्यौदुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः॥ अग्निरमृतोअभव
द्वयोभिर्यदेनंद्यौरजनयत्सुरेताः॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविःप्र
सावीद्भद्रंद्विपदेचतुष्पदे॥ विनाकमख्यत्सवितावरेण्यानुप्रयाण
मुषसोविराजति॥ नक्तोषासासमनसाविरूपेधापयेतेशिशुमेकं
समीची॥ द्यावाक्षामारुक्मोअंतर्विभातिदेवाअग्निंधारयंद्रविणो
दाः॥ सुपर्णोसिगरुत्मांस्त्रिवृत्तेशिरोगायत्रंचक्षुस्तोमआत्मासा
मतेतनूर्वामदेव्यंबृहद्रथंतरेपक्षौयज्ञायज्ञियंपुच्छंछंदांस्यंगा
निधिष्णियाःशफायजूंषिनामा॥ सुपर्णोसिगरुत्मान्दिवंगच्छस्वःपत॥ ५

प्रथ०सं

श्री

१९

धुमतीर्नइषस्कृधिविश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यःपार्थिवेभ्योमनस्त्वाष्टूर्वंतरिक्षमन्विहिस्वा
हात्वासुभवःसूर्यायदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यएषतेयोनिःप्राणायत्वा॥१॥ वाचेःसमचे
त्वोतिरःशतं॥२॥ उपयामगृहीतोस्यंतर्यछमघवन्पाहिसोममुरुष्यरायः
समिषोयजस्वांतस्तेदधामिद्यावापृथिवीअंतरुर्वंतरिक्षंसजोषादेवैरवरैःपरै
श्चांतर्यामेमघवन्मादयस्वस्वांकृतोसिमधुमतीर्नइषस्कृधिविश्वेभ्यःस्त्वेंद्रिये
भ्योदिव्येभ्यःपार्थिवेभ्योमनस्त्वाष्टूर्वंतरिक्षमन्विहिस्वाहात्वासुभवःसूर्यायदेवे
भ्यस्त्वामरीचिपेभ्यएषतेयोनिरपानायत्वा॥३॥ देवेभ्यःसमचे॥४॥ आवायोभू
षशुचिपाउपनःसहस्रंतेनियुतोविश्ववार॥ उपोतेअंधोमद्यमयामियस्यदेव
दधिषेपूर्वपेयं॥ उपयामगृहीतोसिवायवेइंद्रवायूइमेसुताः॥ उपप्रयोभिरागतं १९
इंदवोवामुशंतिहि॥ उपयामगृहीतोसिइंद्रवायुभ्यांत्वाएषतेयोनिःसजोषोभ्यां
त्वा॥५॥

2

स्यश्विभ्यां त्वैषते योनि

श्रीवायो॥ त्रिचत्वारिंशत॥४॥ अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा। ममेदिह श्रु
त ᳪ हवं॥ उपयामगृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैषते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा॥३॥ अयं वां
विंशतिः॥२॥ या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतं॥ उपया
मगृहीतो [illegible] माध्वीभ्यां त्वा॥१॥ या वामिष्टादश॥८॥ प्रातर्युजौ विमुच्येथा
मश्विनावेह गच्छतं॥ अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यां त्वैषते
योनिरश्विभ्यां त्वा॥७॥ प्रातर्युजावेकान्नविंशतिः॥७॥ अयं वेनश्चोदयत्पृ
श्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा म
तिभी रिहंति॥ उपयामगृहीतोसि शंडाय त्वैषते योनिर्वीरतां पाहि॥९॥ अयं वेनः
पंचविंशतिः॥८॥ तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा। ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्वि
दं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयंतमनु यासु वर्धसे। उपयामगृहीतोसि मर्का

3

पा अं जनयंत देवाः॥ उपयामगृहीतोस्यग्नये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रु-
वतमोच्युतानामच्युतक्षित्तम एषते योनिरग्नये त्वा वैश्वानराय॥२॥ मूर्धानं पंचत्रिंशत॥२३॥
मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च सहश्च सहस्यश्च तपश्च
तपस्यश्चोपयामगृहीतोसि संसर्पोस्यंहस्पत्याय त्वा॥२॥ मधुश्चत्रिंशत॥२४॥ इंद्रा
ग्नी आगतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यं। अस्य पातं धियेषिता॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राग्निभ्यां
त्वैषते योनिरिंद्राग्निभ्यां त्वा॥२॥ इंद्राग्नी विंशतिः॥२५॥ ओमासश्चर्षणीधृतो वि
श्वे देवास आगत॥ दाश्वांसो दाशुषः सुतं॥ उपयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य
एषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥२॥ ओमासो विंशतिः॥२६॥ मरुत्वंतं वृषभं वावृधा
नमकवारिं दिव्यं शासमिंद्रं॥ विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥
उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एषते योनिरिंद्राय त्वा मरुत्वते॥२॥ मरुत्वंतं

संहि॰प्रय॰
२१ षड्विंशतिः॥१७॥इंद्रमरुत्वइहपाहिसोमंयथाशार्यातेअपिबःसुतस्य॥तवप्रणीती
तवशूरशर्मन्नाविवासंतिकवयःसुयज्ञाः॥उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वत
एषतेयोनिरिंद्रायत्वामरुत्वते॥१॥इंद्रमरुत्वएकान्नत्रिंशत॥१८॥मरुत्वांइं
द्रवृषभोरणायपिबासोममनुष्वधंमदाय॥आसिंचस्वजठरेमध्वऊर्मिंत्वंराजा
सिप्रतिवःसुतानां॥उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वामरुत्वतएषतेयोनिरिंद्रायत्वाम
रुत्वते॥१॥मरुत्वानेकान्नत्रिंशत॥१९॥महांइंद्रोयओजसापर्जन्योवृष्टिमा
ंइव॥स्तोमैर्वत्सस्यवावृधे॥उपयामगृहीतोसिमहेंद्रायत्वैषतेयोनिर्महेंद्राय
त्वा॥१॥महानेकान्नविंशतिः॥२०॥महांइंद्रोनृवदाचर्षणिप्राउतद्विबर्हाअ
मिनःसहोभिः॥अस्मद्र्यग्वावृधेवीर्यायोरुःपृथुःसुकृतःकर्तृभिर्भूत्॥उपयाम २२
गृहीतोसिमहेंद्रायत्वैषतेयोनिर्महेंद्रायत्वा॥१॥महानृवत्षड्विंशतिः॥२१॥

संहि॰प्र
२४ त्वैषतेयोनिःप्रजाःपाहि॥१॥तवषड्विंशतिः॥१९॥येदेवादिव्येकादशस्थपृथिव्यामध्येकाद
शस्थ॥अप्सुषदोमहिनैकादशस्थतेदेवायज्ञमिमंजुषध्वमुपयामगृहीतोस्याग्रयणो
सिस्वाग्रयणोजिन्वयज्ञंजिन्वयज्ञपतिमभिसवनापाहिविष्णुस्त्वांपातुविशंत्वंपाहींद्रि
येणैषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥१॥येदेवाष्टिचत्वारिंशत्॥२०॥त्रिंशत्त्रयश्चगणि
नोरुजंतोदिवंरुद्राःपृथिवींचसचंते॥एकादशासोअप्सुसदःसुतंसोमंजुषंतां
सवनायविश्वे॥उपयामगृहीतोस्याग्रयणोसिस्वाग्रयणोजिन्वयज्ञंजिन्वयज्ञपतिमभिसवनापा
हिविष्णुस्त्वंपाहींद्रियेणैषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥१॥त्रिंशद्विचत्वारिंशत्॥२१॥
उपयामगृहीतोसिंद्रायत्वाबृहद्वतेवयस्वतउक्थायुवेयतइंद्रबृहद्वयस्तस्मैत्वाविष्ण
वेत्वैषतेयोनिरिंद्रायत्वेवक्थायुवे॥१॥उपयामगृहीतोसिद्वाविंशतिः॥२२॥मूर्धानंदि २०
वोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतायजातमग्निं॥कविंसम्राजमतिथिंजनानामासन्ना

कदा च नः स्तरीरसि नेंद्र सश्चसि दाशुषे ॥ उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य
पृच्यते ॥ उपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वा ॥ कदा चन प्रयुच्छस्युभे नि पासि जन्मनी ॥ तुरी
य आदित्य सवनं त इंद्रियमा तस्थावमृतं दिवि ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भव
ता मृडयंतः ॥ आ वोर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥ विवस्व आ
दित्यैष ते सोमपीथस्तेन मंदस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्त
या त्वा श्रीणामि ॥ १ ॥ वः सप्तविंशतिश्च ॥ २२ ॥ वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाम
मस्मभ्यं सावीः ॥ वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः स्याम ॥ उपयामगृहीतो
सि देवाय त्वा सवित्रे ॥ १ ॥ वामं चतुर्विंशतिः ॥ २३ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वं शि
वेभिरद्य परि पाहि नो गयं ॥ हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस ईश
त ॥ उपयामगृहीतोसि देवाय त्वा सवित्रे ॥ १ ॥ अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः ॥ २४ ॥ हिरि

२ सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते २

पते योनिरिंद्राय त्वौजस्वते ॥ १ ॥ उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः ॥ ३० ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृ
दसि सूर्य ॥ विश्वमाभासि रोचनं ॥ उपयामगृहीतोसि इंद्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिंद्राय त्वौज
स्वते ॥ १ ॥ तरणिर्विंशतिः ॥ ३१ ॥ आप्यायस्व मदिंतम सोम विश्वेभिरंशुभिः ॥ भवा नः स
प्रथस्तमः ॥ आ नव ॥ ३२ ॥ ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छंतीमुषसं मर्त्यासः ॥ अस्माभिरु
नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यंति ये अपरीषु पश्यान् ॥ १ ॥ ईयुरेकोनविंशतिः ॥ ३३ ॥ ज्यो
तिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्व
तीं त्वा सादयामि ज्वलंतीं त्वा सादयामि मल्मलाभवंतीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा
सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोध
यंतीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा सादयामि ॥ १ ॥ ज्योतिष्मतीं षड्विंशतिः ॥ ३४ ॥ प्रयासा
य स्वाहा यासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहावयासाय स्वाहा

अध्यमं०सं

२२ भ्रस्येभ्यः स्वाहा शीर्षोभ्यः स्वाहा तपस्येभ्यः स्वाहा नपते स्वाहा अंहसस्पतये स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥
॥१॥ प्रपासाय चतुर्विंशतिः ॥ २४ ॥ चित्तं संतानेन भवं यक्ना रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मतस्नाभ्यां महादेवमन्तःपार्श्वेनौषि
५ ष्ठहनं शिंगीनि कोश्याभ्यां ॥१॥ चित्तमष्टादश ॥ २६ ॥ आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता
ते ब्रह्मणा हरी ॥ अर्वाचीनं सुते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ उपयामगृहीतो
सीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥१॥ आतिष्ठ षड्विंशतिः ॥ ऊति
इंद्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषा
णां ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥२॥
॥ इन्द्रं त्रयोविंशतिः ॥ ३५ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि ॥ आ त्वा २३
पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते

सं॰हि॰ प्रथ १५

२२ ण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये ॥ स चेत्ता देवता पदं ॥ उपयामगृहीतोसि देवाय त्वा सवि
त्रे ॥२॥ हिरण्यपाणिं चतुर्दश ॥ २५ ॥ सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्वि
श्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥१॥ सुशर्मा द्वादश ॥ २६ ॥ बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पत्नी
वन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्ना३इ पत्नीवाः सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा ॥१॥ बृहस्पतिसुते
स्य पंचदश ॥ २७ ॥ हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्य
ते देव सोमेष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामि हरीस्थ हर्यो
र्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा ॥१॥ हरिः षड्विंशतिः ॥ २८ ॥ अग्न आयूंषि पवस
आ सुवोर्जमिषं च नः ॥ आरे बाधस्व दुच्छुनां ॥ उपयामगृहीतोस्यग्नये त्वा तेजस्वत ए
ष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वते ॥१॥ अग्ने त्रयोविंशतिः ॥ २९ ॥ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पी २२
त्वा सिप्रे अवेपयः ॥ सोममिन्द्र चमू सुतं ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वौजस्वत ए

योनिरिंद्रायत्वाषोडशिने ॥१॥ ऋसाविसप्तविंशतिः ॥ ३६ ॥ सर्वस्यप्रतिशीव
रीभूमिस्त्वोपस्थआधिता ॥ स्योनास्मैसुषदाभवयच्छास्मैशर्मसप्रथाः ॥ उपयामगृही
तोसींद्रायत्वाषोडशिनएषते योनिरिंद्रायत्वाषोडशिने ॥१॥ सर्वस्य षड्विंशतिः ॥
॥ ४० ॥ महाँइंद्रोवज्रबाहुः षोडशीशर्मयच्छतु ॥ स्वस्तिनोमघवाकरोतुहंतुपाप्मा
नंयोस्मान्द्वेष्टि ॥ उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषो
डशिने ॥१॥ महान्वृत्रस्य ० त्रिंशतिः ॥ ४१ ॥ सजोषइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमं
पिबवृत्रहंछूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूँरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥
उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोडशिने ॥१॥
सजोषाः त्रिंशतु ॥ ४२ ॥ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥

तानवहायासमांदेवयानेनपथेत्सुकृतोलोकेसीदततंनः संस्कृत ॥
॥२॥ रूपेणसत्स्येरष्टादशाच ॥ ४३ ॥ धातारातिःसवितेदंजुषतांप्रजापति
र्निधिपतिर्नोअग्निः ॥ त्वष्टाविष्णुःप्रजयासंरराणोयजमानायद्रविणंद
धातु ॥ समिंद्रणोमनसानेषिगोभिःसंसूरिभिर्मघवन्त्संस्वस्त्या ॥ संब्र
ह्मणादेवकृतंयदस्तिसंदेवानांसुमत्यायज्ञियानां ॥ संवर्चसापयसासंत
नूभिरगन्महिमनसासंशिवेन ॥ त्वष्टानोअत्रवरिवःकृणोतु ॥१॥ अनुमा
र्ष्टुतन्वोयद्विलिष्टं ॥ यदद्यत्वाप्रयतियज्ञेअस्मिन्नग्नेहोतारमवृणीमहीह ॥
ऋधगयाडृधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्यज्ञमुपयाहिविद्वान् ॥ स्वगावोदेवाः
सदनमकर्मयआजग्मसवनेदंजुषाणाः ॥ जक्षिवांसःपपिवांसश्चविश्वे

सं॰हि॰अध्य ४

२५

स्मेधतवसवे वसूनि॥ यानावह उशतो देव देवां तांनु॥१९॥ येरयख्वेअग्ने सधस्थे॥ व
हमाना भरमाणा हवींषि वसुं घर्मं दिवमातिष्ठतानु॥ यज्ञयज्ञंगच्छ
यज्ञपतिंगच्छ स्वांयोनिंगच्छ स्वाहा॥ एषतेयज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा॥ देवागा
तुविदोगातुं वित्वागातुमित मनसस्पत इमंनो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वा
तेधाः॥२१॥ उरुं हि राजा वरुणश्चकार
सूर्याय पंथामन्वेतवा उ॥ अपदे पादा प्रतिधातवेकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चि
त्॥ नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः॥ शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी गंभीरा सुमतिष्टे अस्तु॥ बाधस्व द्वेषो नि
ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुग्ध्यस्मत्॥ अग्नेरनीकमप आविवेशापां नपात्प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते २५
जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् समुद्रे ते हृदयमप्स्वंतः॥ सं त्वा विशंत्वोषधीरुतापो यज्ञस्य

...अध्य

२६

...सीद्वाय त्वा वा ...नेष्वृते यो नि...ष्यत्वा वा ...॥ चित्रं देवानामु
दगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः॥ आप्रा द्यावापृथिवी अंतरिक्षं सूर्य
आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुना
नि विद्वान्॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ
सुवः पतरूपेण॥२॥ वो रूपमभ्यैमि वयसा वयः॥ तुथो वो विश्ववेदा विभज
तु वर्षिष्ठे अधि नाके॥ एतत्ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य पथा नय
र्तस्य पथा प्रेत चंद्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयंती ब्राह्मणमद्य राध्या
सम्मृषिमार्षेयं पितृमंतं पैतृमत्यं सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यंत २६
रिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विश

त्वायतपतेहविर्भिः॥ सूक्तवाकेनमोवाकेविधेमावनस्पथमिचरूणनिचेरुर
सिनिचंकृणावदेवेर्द्देवकृतेमनोयाऽवमर्त्यैर्मर्त्यकृतंमुरोरानोदेवरिषस्पा॥स्वा
हिष्मित्रानआपओषधयः॥२॥संतुर्द्दुर्मित्राःस्तस्मैसन्तुयोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्वि
ष्मोदेवीरापएषवोगर्भःऋतंचःसुप्रीतंसुभृतमकर्मदेवेषुनःसुकृतोब्रूतात्स्पतियुते।
वरुणस्यपाशःप्रत्यस्तोवरुणस्यपाशःयेधोस्येधिषीमहिसमिदसितेजोसितेजोम
यिधेहिपोत्रवर्वामिषःरसेनसमसृक्ष्महि॥पयस्वानग्नआगमंतंमासंसृजवर्च
सा॥३॥ ॥इमंदमओषधयआषद्ध॥४३॥ ॥यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानो
मर्त्यंमर्त्योजोहवीमि॥जातवेदोयशोअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां।
यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदउलोकमग्नेकृणवस्योनं॥अश्विनंसपुत्रिणंवीरव
न्तंगोमतंरयिंनशतेस्वस्ति॥त्वेसुपुत्रशवसोवृत्रन्कामकातयः॥नत्वामिंद्रा

नायःप्राणायत्वा॥उपयामगृहीतोस्यपानायत्वा॥आवायोवायवेसजोषाभ्यांत्वा॥अयम्
तायुभ्यांत्वा॥यावामश्विभ्यांमध्वीभ्यांत्वा॥प्रातर्युजावश्विभ्यांत्वा॥अयंवेनश्चोदयत्वेषते
योनिर्वीरतांपाहि॥तमर्कायत्वेषतेयोनिःप्रजाःपाहि॥येदेवासस्त्रिंशदाग्रयणोसिविश्वे
भ्यस्त्वादेवेभ्यः॥उपयामगृहीतोसीन्द्राय॥मूर्धानमग्नयेत्वावैश्वानराय॥मधुश्चसंसर्पः॥
इंद्राग्नीइंद्राग्निभ्यांत्वा॥ओमासोविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥मरुत्वंतंयीणीन्द्रायत्वामरुत्वते॥
महांइंद्रमहेन्द्रायत्वा॥कदाचनादित्येभ्यस्त्वा॥कदाचनःस्तरीर्विवस्वआदित्य॥इंद्रःशुचि
रपः॥वामंत्रीदेवायत्वासवित्रे॥सुशर्माविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥बृहस्पतिर्हरिस्वाहा॥
अग्नआयूंषिअग्नयेत्वातेजस्वते॥उत्तिष्ठन्निंद्रायत्वोजस्वते॥तरणिःसूर्यायत्वाभ्राज
स्वते॥आतिष्ठावृत्रहन्निंद्रायत्वाषोडशिने॥उदुत्यंचित्रमग्नेनयधिगछ॥उरुमा
गुरुंक्षयदेवासुमुग्धि॥अग्नाविष्णूमुमुक्तं॥परावेपङ्क्त्यः॥देवावेयेदेवाःपङ्क्त्यै॥

परावेसवावं॥ ऋभिर्वृत्रघ्नं॥ प्रजापतिर्वृक्षध्यं॥ ऋभिरादित्यावे॥ अग्निहोत्रमादित्यैवे॥ ऋ
भिर्ले्कः सेलकः ऋकलेकः॥ विष्णोरुरुक्रमे॥ अंगन्नपते पुनस्त्वादित्याः॥ यस्त्वाकृष्णुतं॥ त्व
मग्नेकृष्णुतं॥ यस्त्वा विरोचसे॥ त्वमग्नेपूर्वेविचर्षणे॥ ममनामयथायिष्ठाः॥ ६॥ आददेवा
यस्पतयउपयामगृहीतोस्यावायोअयंवांयावांप्रातर्युजावयंवेनः संधत्तथायेदेवा ४
भि ऋ शद्ध पयामगृहीतोसिमूर्धानंमधुश्चेंद्राग्नी ओमासोमरुत्वंतमिंद्रमरुत्वोमरुत्वा
नूनमा महानूनंवत्केदावाममम मदच्योशिः हिरण्यपाहिणिः सुशर्माबृहस्पतिर्देवि रय्यै
मउत्तिष्ठंतरणिरा प्यायस्वयुष्टेये ज्योतिष्मतीप्र यासायचित्तमातिष्ठइमसो॥ वसव
स्यमहानूत्सजोषाउद्युत्त्यैधातोरुः हियस्त्वाषड्ढत्वारिंशत्॥ ॥ ६ ॥ २७
॥ ॥ ६ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ आददेयेदेवामहानुत्तिष्ठनूत्सर्वस्यसंठुडुभि
त्राः श्रुतुः पंचाशतु॥ ॥ ॥ ५४॥ ॥ हरिःहिः ओम्॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ६॥

तिरिच्यते॥ उक्थउक्थेसोमइंद्रंमादनीथेनीथेमघवाने॥ १॥ सुतासः॥ यदीं सबाधः
पितरंन्नपुत्राः समानदक्षाअवसेहवंते॥ अग्नेरसेनतेजसा जातवेदोविरोचसे॥ रक्षो
हामीवचातनः॥ अपोअन्वचारिषंरसेनसमसृक्ष्महि॥ पयस्वांअग्नआगमतंमा
संसृजवर्चसा॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्नेविभावसुः॥ स्यामतेसुमतावपि॥ त्वामग्ने
वसुपतिंवसूनामभिप्रमंदे॥ २॥ अध्वरेषुराजन्॥ त्वयावाजंवाजयंतोजयं
माभिष्यामपृत्सुत्तीमर्त्यानां॥ त्वामग्नेवाजसातमंविप्रावर्धंतिसुष्टुतिं॥ सनोरा
स्वसुवीर्यं॥ अयंनोअग्निर्वरिवः कृणोत्वयंमृधः पुरएतुप्रभिंदन्॥ अयंशत्रूंजयतु
तिजर्हृषाणोयंवाजंजयतुवाजसातौ॥ अग्निनाग्निः समिध्यतेकविर्गृहपति २८
र्युवा॥ हव्यवाड्जुह्वास्यः॥ त्वंह्यग्नेअग्निनाविप्रोविप्रेणसंत्सता॥ सखासख्या स
मिध्यसे॥ उदग्नेशुचयस्तवविज्योतिषा॥ ३॥ ॥ मघवानमंदेत्युग्नेवत्तुर्दश॥ ६॥
वा

॥श्रीमन्महागुरुभ्यो नमः॥ ॥हरिः ॐ॥ ॥देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा विजयमुपयं
तोऽग्नौ वामं वसु संन्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनाप
क्रामत्तं देवा विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन्तदस्य सहसादित्संत सोऽरोदीद्यदरोदीत्तद्रुद्रस्य
रुद्रत्वं यदश्र्वशीयत तत्॥१॥ रजतं हिरण्यमभवत्तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षि
ण्यमश्रुजं हि यो बर्हिषि ददाति पुरास्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देय
ं सोऽग्निरब्रवीद्भाग्यसान्यथ व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्नवत्खलु
स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाधत्त तेन॥२॥ पूषार्ध्नोत्तस्मात्पौ
ष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाधत्त तेन त्वष्टार्ध्नोत्तस्मात्त्वाष्ट्राः पशव उच्यन्ते तं मनु
राधत्त तेन मनुरार्ध्नोत्तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाताधत्त तेन धातार्ध्नोत्संव
त्सरो वै धाता तस्मात्संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्रजायन्ते य एवं वेद पुनराधेयस्यर्धिं

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति यद्यग्निराहितो नश्यति ज्यायो भाग
धेयं निकामयमानो यदाग्नेयः सर्वो भवति सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक्सृज्यते योऽग्नि
मुद्वासयते स वाचः संसृष्टो यजमानमीश्वरोऽनुपराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृ
त्यै यजमानस्यापराभावाय॥३॥ विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकः उपांशु यजति यथा वा
मं वसु विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदा
नः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति
यजमानो वै पुरोडाशः पशव एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती॥४॥ जुहो
ति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परिगृह्णाति कृतयजुः संभृतसंभार इत्याहुर्न संभृत्याः
संभारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु संभृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्ध्यै
पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान्पुनराधेयस्य समृद्ध्यै

समैतत्वमेसधःसमजुह्वान्त्यग्निहोत्रंजुहोतियत्रमेत्रेवास्यंनक्तंततः॥३॥एवैनमवरुन्धे
वीरहावाएषदेवानांयोग्निमुद्वासयतेतस्यवरुणएवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालं
मनुनिर्वपेद्यं वहंतियच्चास्यर्णयात्तंभागधेयेनप्रीणातिनार्तिमार्छतियजमानः॥
॥४॥आपरानभावायपुरोऽग्नाशमेतत्राकुतीलतःषड्विंस्रास्य॥२॥भूमिर्भूम्नाद्यौर्वरिणां
तरिक्षंमहित्वा॥उपस्थेतेदेव्यदितेग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे॥आयंगौःपृश्निरक्रमीद
सनन्मातरंपुनः॥पितरंचप्रयन्त्सुवः॥त्रिंशद्धामविराजतिवाक्पतंगायशिश्रिये॥प्र
त्यस्यवहद्युभिः॥अस्यप्राणादपानत्यंतश्चरतिरोचना॥व्यख्यन्महिषःसुवः॥यत्त्वा
॥१॥क्रुद्धःपरोवपमन्युनायदवर्त्या॥सुकल्पमग्नेतत्तवपुनस्त्वोद्दीपयामसि॥यत्ते
मन्युपरोप्तस्यपृथिवीमनुदध्वसे॥आदित्याविश्वेतद्देवावसवश्चसमाभरन्॥म
नोज्योतिर्जुषतामाज्यंविच्छिन्नंयज्ञंसमिमंदधातु॥बृहस्पति[illegible] २९

वेद॥२॥ऋध्नोत्येवयोस्यैवंबंधुतांवेदबंधुमान्भवतिभागधेयंवाअग्निराहितइच्छमा
नःप्रजांपशून्यजमानस्योपदोद्भावोद्वास्यपुनरादधीतभागधेयेनैवैनंसमर्धयत्यपि
थोद्वातिरेवास्यैषापुनर्वस्वोराधदधीतैतद्वैपुनराधेयस्यनक्षत्रंयत्पुनर्वसूस्वायामेव
नदेवतायामाधायब्रह्मवर्चसीभवतिदर्भैराग्रंदधात्ययातयामत्वायदर्भैरादधात्य
द्भ्यएवैनमोषधीभ्योवरुध्याधत्तेपंचकपालःपुरोडाशोभवतिपंचवाऋतवऋ
तुभ्यएवैनमवरुध्याधत्ते॥४॥ ॥अग्नीयतत्ततेनवेददर्भैःपंचविंशतिश्च॥३॥
परावाएषयज्ञंपशून्वपतियोग्निमुद्वासयतेपंचकपालःपुरोडाशोभवतिपांक्तोयज्ञः
पांक्ताःपशवोयज्ञमेवपशूनवरुंधेवीरहावाएषदेवानांयोग्निमुद्वासयतेनवाए
तस्यब्राह्मणाऋतायवःपुरान्नमक्षन्पंक्त्योयाज्यानुवाक्याभवंतिपांक्तोयज्ञःपां २८
क्तःपुरुषोदेवानेववीरंनिरवदायाग्निंपुनराधत्ते॥१॥घतेशतानाक्षरात्सर्वभि

स्तन्तुनाभिमत्रोविश्वेदेवाइहमादयंतां॥सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाःसप्त॥२॥ऋषयः
सप्तधामप्रियाणि।सप्तहोत्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयोनीरापृणस्वाघृतेन॥पुनरूर्जानिव
र्तस्वपुनरग्नइषायुषा॥पुनर्नःपाहिविश्वतः॥सहरय्यानिवर्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया॥विश्व
प्स्न्याविश्वतस्परि॥लेकःसलेकःसुलेकःस्तेनआदित्याआज्यंजुषाणावियंतुकेतःस
केतःसुकेतस्तेनआदित्याआज्यंजुषाणावियंतुविवस्वाँअदितिर्देवजूतिस्तेनआदि
त्याआज्यंजुषाणावियंतु॥३॥त्वाजिह्वासप्तस्केतस्तेनत्र्ययादरोच॥३॥भूमिर्भू
म्नाद्यौर्वरिणात्याहाशिषेवेनमाधत्तेसर्पविज्ञायंतामन्यंतसएतंकूसर्पराज्ञःकाद्रवेयो
मंत्रमपश्यंस्ततोवैतेजीर्णास्तनूरपाघ्नतसर्पराज्ञियाऋग्भिर्गार्हपत्यमादधातिपुन
र्नवमेवेनमजरंकृत्वाधत्तेथोपूतमेवपृथिवीमन्नाद्यंनोपनमत्सेतं॥१॥मंत्रमपश्य
न्ततोवैतामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञियाऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुध्यै।

सितंदेवताग्निरग्निर्वाजिह्वाएतान्पंचविंशतिस्थ॥ ॥४॥ ॥उपप्रयंतोअध्वरंमंत्रंवोचेमाग्नये।
आरेअस्मेचशृण्वते॥अस्यप्रत्नामनुद्युतंशुक्रंदुदुह्रेअह्रयः॥पयःसहस्रसामृषिं॥
अग्निर्मूर्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयं॥अपांरेतांसिजिन्वति॥अयमिहप्रथ
मोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोअध्वरेष्वीड्यः॥यमप्नवानोभृगवोविरुरुचुर्वनेषुचित्र
त्रंविभ्वंविशेविशे॥उभावामिंद्राग्नीआहुवध्यै॥१॥उभाराधसःसहमादयध्यै॥
उभादाताराविषांरयीणामुभावाजस्यसातयेहुवेवां॥अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतो
जातोअरोचथाः॥तंजानन्नग्नआरोहाथानोवर्द्धयारयिं॥अग्नआयूंषिपवस
आसुवोर्जमिषंचनः॥आरेबाधस्वदुच्छुनां॥अग्नेपवस्वस्वपाअस्मेवर्चःसुवीर्यं॥
दधत्पोषंरयिं॥२॥मयि॥अग्नेपावकरोचिषामंद्रयादेवजिह्वया॥आदेवान्
वक्षियक्षिच॥सनःपावकदीदिवोग्नेदेवाँइहावह॥उपयज्ञंहविश्चनः॥

अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः ॥ शुची रोचत आहुतः ॥ उदग्ने शुचयः
स्तव शुक्रा भ्राजंत ईरते ॥ तव ज्योतीꣳष्यर्चयः ॥ आयुर्दा अग्नेस्यायुर्मे ॥ २ ॥ देहि व
र्चोदा अग्नेसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ
पृण चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेंधानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमंतः समिधीमहि वयः
स्वंतो वयस्कृतं यशस्वंतो यशस्कृतꣳ सुवीरासो अदाभ्यं ॥ अग्ने सपत्नदंभनं व
र्षिष्ठे अधि नाके ॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषीणाꣳ स्तुतेन सं प्रियेण धा
म्ना ॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज ॥ ४ ॥ आहुवध्ये पोषए
रयिं मे वर्चसा संसृजाव ॥ ५ ॥ सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः ॥ स
र्वा भवंतु नो गृहे ॥ अंभस्थांभो वो भक्षीय महस्थ महो वो भक्षीय सहस्थ सहो वो
भक्षीयोर्जस्थोर्जं वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिँल्लोकेस्मिन्गोष्ठे

अथो अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमाधत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापह्नुत एवास्मै तत्पुनस्त्वो
द्दीपयामसीत्याह समिंध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह देवताभिरेव ॥ २ ॥ एनꣳ संभर
ति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्योपतिष्ठते ब्रह्म वै देवा
नां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञꣳ संदधाति विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधात्वित्याह संतत्यै वि
श्वे देवा इह मादयंतामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योनुदिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
जिह्वा ॥ ४ ॥ ३ ॥ इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवावरुंधे पुनरूर्जा सह र
य्येत्यभितः पुरोडाशमाहुतीर्जुहोति यजमानमेवोर्जा रय्याभि समर्धयति पौरस्त्काल्या
दित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायंस्तेमुष्मिंल्लोके व्यतृष्यंस्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्या
ग्निमाधायैतान्होमानजुहवुस्त आर्ध्नुवंस्ते सुवर्गं लोकमायन्यः पराचीनं पुनराधे
यादग्निमादधीत स एतान्होमाञ्जुहुयाद्यामेवादित्या ऋद्धिमार्ध्नुवंस्तामेवर्ध्नोति ॥ ७ ॥

स्मिनूक्षये स्मिन्योना विहैव सन्तो मा पगात बह्वी मे भूयास्त॥२॥स्तं हिता
मि विश्वरूपी स्तिन्वव रा मूर्जी विश्रा गोपत्येना रायस्पोषेण सहस्रपो ष वः पु
ष्यासंम्म यि वो रायश्रयंतां॥ उपत्वाग्ने दिवे दिवे दोषावस्तर्धिया वयं॥ नमो भर न
ए एमसि॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिवं॥ वर्द्धमानं स्वे दमे॥ स नः पितेव
सूनवेग्ने सूपायनो भव॥ स च स्वा नः स्वस्तये॥ अग्ने॥ २॥ त्वं नो अग्ने तमः॥
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा शुचिष्ठ दीदिवः॥ सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥
वसुरग्निर्वसुश्रवाः॥ अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यू
पश्य र्जा मा पुष्यत रायस्पोषेण वः पश्यत रायस्पोषेण मा॥ पश्यते डास्थ मधुकृतः
स्योना मा विशतेरा मदः॥ सहस्रपोषं वः पुष्यासं॥ २॥ मयि वो रायः श्रयन्तां॥
तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानं

मुख्यमेवैनं करोत्यभावाभिंद्राग्नी आकुवध्या इहेत्याहे जो वलमेवावसरुंधेयंते यानि
त्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवावरुंधे षड्भिरुपतिष्ठते षड्वा॥२॥ ऋतव ऋतुष्वेव प्र
तितिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपतिष्ठते द्वादश संपद्यंते द्वादश संपद्यंते द्वादश मासाः सं
वत्सरः संवत्सर एव प्रतितिष्ठत्यथा वै पुरुषो श्वा गोजीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति
संवत्सरस्य परस्ताद्ग्निपावमानीभिरुपतिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पु
स्पतिष्ठतेयोग एवास्यैषश्यः नात्यैव प्रतितिष्ठते॥३॥ दम एवास्यैष उपतिष्ठते यानि येवास्यैषो पतिष्ठते यथा
पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति ताहृगेव तदायुर्दा अग्ने स्यायुर्मे देहीत्याहायुर्दा ह्ये
ष वर्चोदा अग्नेसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेसि तनुवं मे पाहीत्याह॥
॥४॥ तनूपा ह्येष भय अग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आपृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ
पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रा वसु

र्युष्ट्यै वा एतस्य पुरा ब्राह्मणा अभैषुर्व्युष्टिमेवावरुंध इंधानास्त्वा शतं ॥ ५ ॥ हिमा इ
त्याह शतायुः पुरुषः शतेंद्रिय आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया
ह स्म वै देवा असुराणां शततर्हांस्तृंहंति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवै
तच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछंबट्कारं सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्च
सागथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने सूर्यवर्चा असी त्या
हाशिषमेवैतामाशास्ते ॥ ६ ॥ मूर्धानः स्कद्वा एषड् प्रतिष्ठते पाहीत्याह शांतमहदू
पाइवाच ॥ ७ ॥ सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावंत एव ग्राम्याः पशवः स्तानेवाव
स्तानेवावरुंधेंऽभ स्थांभो वो भक्षीयेत्याहांभो ह्येता मह स्थ महो वो भक्षीयेत्याहामहो ह्ये
ता ऊर्ज स्थोर्जं वो भक्षीयेत्या सह स्थ सहो वो भक्षीयेत्याहा सहो ह्येता ऊर्ज स्थोर्जं वो भक्षी ३३
येति ॥ १ ॥ आहो जेह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मिन् रमयत

स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते ॥ कक्षीवंतं य औशिजं ॥ कदाचन स्तरीरसि नेंद्र सश्चसि दाशु
षे ॥ उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धी
महि ॥ धृषद्वर्णं दिवे दिवे भेत्तारं भंगुरावतः ॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृह
पतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं हिमाः तामाशिषमाशा
से तंतवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं ॥ ४ ॥ स्य पाहि स्वस्तये भपुष्याम
नधूपद्वर्णमकोंच्वाधिः श्रातिश्च ॥ ६ ॥ अयज्ञो वा एष योऽसामोप प्रयंतो अध्वरमित्या
ह स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमु
पैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकं समारोह ३२
त्यग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानं ॥ २ ॥ एवैनं समानानां करोत्यथो देवलोका
देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह

इहैव स्तेतो मापगातेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योग्निः पशु
चिदन्यः संहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभिमृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचिदमेनं कुरुते
प्र॥२॥ वा एषोस्माल्लोकाच्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुपतिष्ठतेस्मिन्न
ेव लोके प्रतितिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव निह्नुते गायत्रीभिरुपतिष्ठते तेजो वै गायत्री
तेज एवात्मंधत्तेथो यदेतं त्रिचमन्वाह संतत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते
य एवं विद्वान्द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते॥२॥ आस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यू
र्जा मा पश्यतेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योग्निः पशुचिदन्यः सं
हितासि विश्वरूपीरिति वत्समभिमृशत्युपैवैनं धत्त आशिषमेवैतामाशास्ते तत्सवि
तुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानं स्वरणमित्याह सोमपीथमेवावरुन्धे कृणुहि ब्रह्म
णस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीं रात्रिं वसति य ए

ग्रथसथ
३५

५

यस्वंविद्वानग्निमुपतिष्ठतेपरित्वाग्नेपुरंवयमित्याहपरिधिमेवैतंपरिदधात्यस्कंदा
यग्नेगृहपतइत्याहयथायजुरेवैतद्वरीयाग्नेंछतंहिमाइत्याहशतंत्वाहेमंतानिंधि
षीयेतिवावैतदाहपुत्रस्यनामगृह्णात्यन्नाद्मेवैनंकरोतितामाशिषमाशासतंतवे
ज्योतिष्मतीमितिब्रूयाद्यस्यपुत्रोजातस्यात्तेजस्व्येवास्यब्रह्मवर्चसीपुत्रोजायतेतामा
शिषमाशासेमुष्मैज्योतिष्मतीमितिब्रूयाद्यस्यपुत्रोजातस्यात्तेजएवास्मिन्ब्रह्मवर्च
संदधाति॥ ५॥ ऊर्जेवोसक्षीयितिषुगार्हपत्यमुपतिष्ठतेवसतिज्योतिष्मतीमेको
नविंशाश्च॥ ८॥ ॥अग्निहोत्रंजुहोतियदेवकिंचयजमानस्यस्वंतस्यैवतद्रेतः
सिंचतिप्रजननेप्रजननंहिवाअग्निरथौषधीरंतगतादहतिताःस्ततोभूय
सीःप्रजायंतेयत्सायंजुहोतिरेतएवतत्सिंचतिप्रैवप्रातःस्तनेनजनयतितद्रेतः ३५
सिक्तंनत्वष्ट्राविकृतंप्रजायतेयावच्छोवैरेतसःसिक्तस्य॥ ९॥ त्वष्टारूपाणिवि-

तमः ॥ अस्मादस्मत्सवर्यै ॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ॥ या इष्टा
उषसो निम्रुचश्च ताः संदधामि हविषा घृतेन ॥ पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां प
यः ॥ अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र संसृज ॥ अग्ने व्रतपते व्रतं [illegible] मितच्छेवे
यं तन्मे राध्यतां ॥ अग्निं होतारमिह तं हुवे देवान्यज्ञियानिह यान्हवामहे ॥ आयंतु
देवाः सुमनस्यमाना वियंतु देवा हविषो मे अस्य ॥ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घ
र्मे कपालान्युपचिन्वंति ॥ ॥ वेधसः ॥ पूष्णस्तान्यपिव्रत इंद्रवायू विमुंचतां ॥ अभि
न्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन्पुनः ॥ इध्मो वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्यायु
रनुसंचरंति ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञं स्वधया ददंते तेषां छि
न्नं प्रत्येतद्दधामि स्वाहा घर्मो देवाँ अप्येतु ॥ ॥ अषाढ ओषधयः [illegible] वति
पवर्त्वोरिष्टाश्च ॥ १० ॥ वैश्वानरो न ऊत्या प्रयातु परावतः ॥ अग्निरुक्थेन वाहसा ॥

करोति तावस्थो वै ततो जायते एष वै देवः त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुपतिष्ठते रे
तस्येव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि विकरोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान्भवति
य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते अहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते असुरा यद्देवानां वित्तं वे
द्यमासीत्तेन सह ॥ १ ॥ रात्रिं प्राविशंस्ते देवा हीना अमन्यंत ते पश्यन्नाग्नेयी रा
त्रिराग्नेयाः पशव इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुव

न्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निराजत्ते देवाः पशून्वित्त्वा कामां अकु
र्वत य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान्भवति ॥ २ ॥ आदित्यो वा अस्माल्लोका
दमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योर
बिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मा स्तुतः सु
वर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयत् ॥ ३ ॥

रसस्मृ.हि०५ ५

३५ एवंविद्वानग्निमुपतिष्ठतेसुवर्गमेवलोकमेतिसर्वमायुरेत्यग्निर्वाएषोऽग्नीधारो
हतियएनावुपतिष्ठतेयथाखलुवैश्रेयानभ्यारूढःकामयतेतथाकरोतिनक्त
मुपतिष्ठतेनप्रातःसंहिनक्तंव्रतानिसृज्यन्तेसहश्रेयांश्चपापीयांश्चासहव
ज्योतिर्वाअग्निःतमोरात्रिर्यत् ॥४॥ नक्तमुपतिष्ठतेज्योतिषैवतमस्तरत्युपस्थे
याग्नीन्निपिस्थ्याइत्याहुर्मनुष्यायेद्वैयोऽहरहराहृत्याथैनंयाचतिसइद्वैतमुपा
र्छत्यथयोदेवानहरहर्याचिष्यतीतितस्मान्नोपस्थेयोथोखल्वाहुराशिषेवैकय
जमानेयजतइत्युपस्थेयाखलुवै ॥६॥ आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठतेतस्मा
प्रजापतिः दुपस्थेयःप्रजननजतन्तरस्थाप्रा। होरात्रेप्राविशतांछंदोभिस्त्वाविंदधद्छंदो ३५
भिरुपतिष्ठतेस्वमेवतदन्विच्छतिनतत्रजाम्यस्तीत्याहुर्यहिरहरुपतिष्ठतिद्रा।

योवाअग्निंप्रत्यङ्ङुपतिष्ठतेप्रत्येनमोषतियःपराङ्विष्वङ्प्रजयापशुभिरेतिग
कामतियर्ङिश्वोपतिष्ठतेनैनंप्रत्योषतिनविष्वङ्प्रजयापशुभिरेति ॥७॥ मि
त्रस्यसहेस्यभवतियोयतद्खलुवैपशुभिःस्वयोदशोव ॥ ॥९॥ ॥ ममनामप्रथ
मजातवेदःपितामाताचदधतुर्यदग्रे ॥ तत्त्वंबिभृहिपुनरामदैतोःकावाहन्ना
मबिभृराप्ययमे ॥ ममनामतवचजातवेदोवासमीवविवसानौयचरावः।
आयुषेत्वंजीवसेवयंयथायथंविपरिदधावहेपुनःस्ते ॥ नमोग्नयेप्रतिवि
धायनमोनाधृष्टायनमःसम्राजे ॥ अषाढः ॥२॥ अग्निर्बृहद्भ्याविश्वजस्सहस्त्व
क्षणोधर्वः ॥ त्वम्भितारोअग्नेदेवाःस्त्वामाहुतयःस्त्वद्विवाचनाः ॥ संमामयुषा
सङ्गोपत्येनसुहितमाधाः ॥ अयमग्निःश्रेष्ठतमोयंभगवत्तमोयंसहस्रसा

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिं ॥ अजस्रं घर्ममीमहे ॥ वैश्वानरस्य दं
सनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः ॥ उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृ
थिवी भूरिरेतसा ॥ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ॥ वैश्वा
नरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा सः ॥१॥ रिषः पातु नक्तं ॥ जातो यदग्ने भुवना व्य
ख्यः पशून्न गोपा इर्यः परिज्मा ॥ वैश्वानर ब्रह्मणे विंद गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः ॥ त्वं देवाँ अभिशस्ते
रमुंचो वैश्वानर जातवेदो महित्वा ॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजर
ं सुवीर्यं ॥ वयं जयेम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानर ॥२॥ वाजमग्ने तवोतिभिः ॥ वै
श्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः ॥ इतो जातो विश्वमिदं वि
चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः ॥

प्रि

क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेतोराजन्नेनाꣳसि शिश्रथः कृतानि ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवा
धमं विमध्यमꣳश्रथाय ॥ अथा वयमादित्य ॥ २ ॥ व्रतेतवानागसो अदितये स्याम ॥ दधि
क्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ॥ सुरभिनोमुखा करत्प्रण आयूꣳषि तारिष
त् ॥ आ दधिक्राः शवसा पंचकृष्टीः सूर्यइव ज्योतिषापस्ततान ॥ सहस्रसाः शतसावाज्य
र्वापृणक्तु मध्वा समिमा वचाꣳसि ॥ अग्निर्मूर्धा ध्रुवः ॥ मरुतोयद्धवोदिवः सुम्नायंतो हवा
महे ॥ आतून ॥ ४ ॥ उपगंतन ॥ या वः शर्म शशमानाय संति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि ॥
अस्मभ्यं तानि मरुतो वियंत रयिंनो धत्त वृषणः सुवीरं ॥ अदितिर्नउरुष्यत्वदितिः पात्वꣳ
हसः ॥ महीमूषुमातरꣳसुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम ॥ तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचीꣳ
सुशर्माणमदितिꣳसुप्रणीतिं ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳसुशर्माणमदितिꣳसुप्रणी
तिं ॥ दैवीं नावꣳस्वरित्रामनागसमस्रवंतीमारुहेमास्वस्तये ॥ इमाꣳसुनावमारुहꣳशत

तारित्राः शतस्फ्यां ध्रुवं अछिद्रां पारयिष्णुं ॥ ५२ ॥ ॥ दिवाससहस्रिणं वैश्वानरादित्यं
नूनेन हंसः रुक्मशर्माणमेकोनविंशतिश्च ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ देवासुराः पराक्रमिर्भूमि
रूपत्रयतः संपश्यां मम्य यशः संपश्यां मम्याग्निहोत्रं मम नाम वैश्वानर एकादशः ॥ ॥ ५४ ॥
देवासुराः क्रुधः संपश्यामि संपश्यामि नक्रमुपगंतनैकपंचाशत् ॥ ॥ ५५ ॥ छ ॥
॥ हरिः ॐ ॥ श्री कृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीमहागुरुभ्यो नमः ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ श्री
सत्योसि चाभियजंघा प्रजामायुर्धनं च ॥ बृहस्पति प्रसूतो यजमान इह मारिषत् ॥
आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं स
त्यौजाः सहोसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व
पृतन्यतः सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाज्यस्याज्यमसि सत्यमसि सत्यस्य सत्यमसि
सत्यायुः ॥ १ ॥ असि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाभिघारयामि तस्य ते भक्षीय पश्च

प्रथ० संहि०
३८

नां त्वा वातानां यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वर्तूनां यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वा दिशां यंत्रा ६
य धर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वा पंचजनानां यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि चरोस्त्वा पंचबिलस्य यंत्राय ॥
धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यंत्राय ॥ २ ॥ धर्त्री
य गृह्णामि विशे त्वा यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णा
मि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो य
जमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि ॥ ३ ॥ सत्वायुराजसेयं त्वा
यत्रयः स्विं राश्च ॥ १ ॥ ध्रुवोसि ध्रुवोहं सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुवित् उग्रोस्यु
ग्रोहं सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं सजातेषु भूयासं
मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे जातवेदः ॥ इंधा ३८
नास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो वयं ते ॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यात् ॥ २ ॥

नात्वावातानां यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वर्तूनां यंत्रायधर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वा दिशीयं त्रा
य धर्त्राय गृह्णामि पंचानां त्वा पंचजनानां यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि चरोस्त्वा पंचबिलस्य यंत्राय
धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यंत्राय ॥ २ ॥ धर्त्री
य गृह्णामि विशस्त्वा यंत्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णा
मि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो य
जमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि ॥ ३ ॥ सत्यायुरोजसे यं त्रा
यत्रयः स्त्रिं रात्र ॥ १ ॥ अभो वोभि धेके वो अहं सजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्यास्यु
ग्राहं सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूयस्य भिभूरहं सजातेषु भूयासं
मभिभूश्चेत्ता वसुविद्घन जिमत्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्या यास्मै वो देवजा लवेदः ॥ इधा
नास्त्वा सकृ प्रजसः सुवीराज्योग्जीवेम बलिहृतो वयं ते ॥ यं मे अग्ने अस्य यस स्यत्रु ष्यात् ॥ २ ॥

६
॥
३८

यद्वास्कंदादाज्यस्योतविष्णो ॥ तेन हंन्मिस पत्नेंदुर्मेरायुमेनंदभामि भिर्देत्याउपकृ ॥ भूर्भु
वः स्कुवरः कुष्मो अश्मेयजमानोमेधिनिशुभ्मो अभिदासते ॥ अग्मेदेवेधर्मे निषमिद्रूजर्हव
मर्त्यस्त्वतेरो पूहोतर्मूर्धन्वाजि घार्भिरायस्पोषायस्कप्रजास्त्वायस्कवीर्यायमनोसिप्राजा
पत्यंमनसामाभूतेनाविशवागस्येंद्रीसपत्नक्षयणी ॥ २ ॥ वाचोमेंद्रियेणाविशानसंत
मृत्तूनांप्रीणाभिसमाप्रीतः प्रीणातुयी अमृतूनांप्राणानुसमाप्रीतः प्रीणातुवर्षाऋतूनां
प्रीणांमितामाप्रीरताः प्रीणंतुशरदमृतूनांप्रीणाभिसामाप्रीताः प्रीणातुहेमंतशिशिरा हे
तूनांप्रीणाभितोमाप्रीतोप्रीणीतामग्नीषोमयोरहंदेवयज्ययावक्तृभान्भूयासमग्नेरहं
देवयज्ययान्नादो भूयासं ॥ ३ ॥ दब्धिरस्यदब्धोभूयासममुंदभेयमग्नीषोमयोरहंदे
वज्ययावृत्रहाभूयासमिंद्राग्नियोसंराहंदेवयज्ययेंद्रियावीभूयासमिंद्रस्याहंदेव न्नादोभू
यज्ययेंद्रियावीभूयासंमहेंद्रस्याहंदेवयज्ययाजेमानंमहिमानंगमेयमग्नेस्विष्टकृ

तोहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयं ॥ ४ ॥ कृध्यात्सुपत्नसयं प्यन्वेदोस्यायासः षाड्वः शमि
ष्ठा ॥ २ ॥ अग्निर्मा दुरिष्टात्पातु सविताघशंसात्साधोमेंतिदूरे रातीयति तमेतेन जेषं सुरूपवर्ष
वर्णयेही मान्भद्रां दुर्यांरभ्य्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृढ्व मिडय्येहि दितय्येहि सरस्वत्येहि
रन्तिरसि रमतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं ते शीयोपहूत उपहवं ॥ ३ ॥ नेत्रीयसमेमस त्याशी
रस्य यज्ञस्य भूयाद रेऽमाम न सा तृष्ठ केयय यज्ञो देवः रोहतु यशो देवग छतु यादेवपान ४
पं धास्ते न यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मा स्मिन्इइ उर्यं दधात्य स्मान्त्रायउतय ज्ञो सजं वेताम
स्माकं संत्वाशिषः सा न प्रिया विश्वतूर्त्तिम घोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः ॥ २ ॥
अस्मिंज्जुष्टिं ते गमेयम मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ॥ बृह
स्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वेदेवा इह मादयन्तां ॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो
मे मोपदसत्प्रजापतेर्भागोस्यूर्जस्वान्पयस्वान्प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ

मेपाह्य ॥४॥ दौनव्यानेमेपाह्यदानयोनेमेपा अक्षितोस्यक्षित्यैत्वामामेक्षेष्ठा अमु
त्रामुष्मिंल्लोके ॥ ३ ॥ उपहवं जैषीत्र स्त्वापद्दु ॥ ३ ॥ नर्दिष्टाहं देवयज्यया प्रजावा
न्भूयासं नराशंसस्याहं देवयज्यया पशुमान्भूयासम अग्नेस्विष्टकृतोहं देवयज्ययायु
ष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम अग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषं सोमस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्ने
रहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्जेषमिन्द्राग्नियोरहमुज्जिति
मिंद्रस्याहं ॥१॥ उज्जितिमनूज्जेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेः स्विष्टकृ
तोहमुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत ॥ अथा सपत्नाँ इं
द्रो मे निग्राभेणाधराँ अकः ॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन् ॥ अथा
सपत्नानिंद्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यतां ॥ एमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इंद्रवंतः ॥
॥२॥ वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषं ॥ रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयतु हरिभ्यां त्वेंद्रो देव

तांगमयत्वेतशेनत्वासूर्येदिवतांगमयतुवितेमुंचामिरश्नाविरत्नंमीभ्रियोकायानिपरि
वर्त्तनानितैधत्तात्सकृद्द्रविणपृच्यमसइंषणोन्नृताड्भगधांदेवतासु॥विष्ट्षाः शंयोरहंदेवय
ज्ययायज्ञेनप्रतिष्ठांगमेयंसोमस्याहंदेवयज्यया॥२॥कृरितारेजोधिषीयत्वष्टुरहंदेव
यज्ययाभिथुनेनपशूयासंवेदोसिवित्तिरसिविदेयकर्मासिकरुणमसिक्रियासिसंस
निरसिसनितासिसनयेघृतवंतंकुलाइनंरायस्पोषंसहस्रिणंवेदोददातिवा
जिनं॥४॥इंद्रस्याहमिंद्रवंतःसोमयस्याहंदेवयज्ययानेतुष्मवारिच्चास॥४॥आ
प्यायतांध्रुवाघृतेनयज्ञंयज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यः॥सूर्यायाओधोदित्याउपस्थउरुधारा
पृथिवीयज्ञेअस्मिन्॥प्रजापतेर्विभान्नामलोकःतस्मिंस्त्वादधामिसहय
जमानेनसदसिसन्नेभिइयाःसर्वमसिसर्वंमेभूयाःपूर्णमसिपूर्णंमेभूयायाअ
क्षितमसिमामेक्षेष्ठाःप्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतां॥दक्षिणायां॥१॥ष्व॥

दिशिमासाः पितरो मार्जयंतां प्रतीच्यां दिशि गृहाः पितरो मार्जयंतामुदीच्यां दिश्याप ओ
षधयो वनस्पतयो मार्जयंतामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयंतां विष्णोः क्रमो
स्यभिमातिहा गायत्रेण छंदसा पृथिवीमनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमो
स्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन छंदसांतरिक्षमनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमो
स्यरातीयतो हंता जागतेन छंदसा दिवमनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमो
सि शत्रूयतो हंतानुष्टुभेन छंदसा दिशोनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः ॥ ॥२॥ ॥
दक्षिणायामंतरिक्षमनुविक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोरेकोंगानिःशाखे ॥
॥५॥ अगन्मस्वः स्वरगन्म संदृशस्ते माछित्सि यत्ते तपः स्तस्मै ते मावृक्षि सुभू
रसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्दा अस्यायुर्मे देहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहं
ममुष्यात्यमाभ्यो दिग्भ्योस्यै दिवोस्मादंतरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादंनाद्या

अथ संहि ६८

५९ स्निर्भजामिनिर्भक्तः सयंद्विष्मः॥१॥संज्योतिषाभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्त्तेसमहंप्रजयासं
मयाप्रजासमहंरायस्पोषेणसंमयारायस्पोषःसमिद्धोअग्नेमेदीदिहिसमेद्धाते
अग्नेमेदीद्यासंभिवस्कमान्यज्ञोवसीयान्भूयासमग्नआयूंषिपवसआसुवोर्जमि
षंचनः॥आरेबाधस्वदुच्छुनां॥अग्नेपवस्वस्वपाअस्मेवर्चःसुवीर्यं।दधत्पोषंरयिं २
मयि॥अग्नेपावकरोचिषागृहपतेसुगृहपतिरहंत्वयागृहपतिनाभूयासंसुगृह
पतिर्मयात्वंगृहपतिनाभूयाःशतंहिमास्तामाशिषमाशासेसुधेज्योतिषेभवक
स्त्वायुनक्तिसत्वाविमुञ्चत्वग्नेव्रतपतेव्रतमचारिषंतदशकंतन्मेराधियज्ञोवभूवसआ॥
॥१॥बभूवसप्रजज्ञेसवावृधे।सदेवानामधिपतिर्बभूवसोअस्माँअधिपती
करोतुवयंस्यामपतयोरयीणाम्॥गोमाँअग्नेविमाँअश्वीयज्ञोनृवत्सखासदमि
दप्रमृष्यः॥इडावाँएषोअसुरप्रजावान्दीर्घोरयिःपृथुबुध्नःसभावान्॥४॥ ॥९॥ ५९

द्विषम सुवीर्यस्याः पंचत्रिंशच्च ॥ ६ ॥ २० ॥ यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा यद्द
र्शपूर्णमासौ कस्य वाह देवा यज्ञमागच्छंति कस्य वा न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः प
रिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यजते एतद्ध वै देवानामायतनं यदाहवनीयोंतराग्नी पशूनां गार्हप
त्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं गृह्णाति स्वयेवायतने देवताः परि ॥ १ ॥
गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते तेन वै मध्यो भिव्रतपति ब्राह्मणो व्रतं चरिष्ये इति व्रतमुपेष्यन्नू
यादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्तस्मा एवैतत्प्रोच्य व्रतमालभ
ते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्ध्येनयोरायतनं तन्मुपपत्नीयः पूर्वेः श्वो
ऽभिपरस्थेत्या कुर्मनुष्याः ॥ २ ॥ इंद्रा उपस्तीर्णमिच्छंति किमु देवा ये षां नवावसान
मुपास्मिन्नद्य यक्ष्यमाणे देवता वसंतिति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन यत्र म्या
श्च प्रशावो नरुध्या आरण्याश्चेत्या हुर्यज्ञा म्यान् उपवसंतीति तेन ग्राम्या नवरुंधे तेनारण्य
स्याश्नाति तेनारण्यानव्यवनाश्वा नु पवसेष्ति ह देवत्यस्या दारण्यस्याश्नातीदृयं ॥ ३ ॥

प्रथ॰संहि

४२ वाऽआरण्यमिंद्रियमेवात्मंधत्तेयदनाश्वानुपवसेत्क्षोधुकस्याद्यदश्नीयाद्रुद्रोस्यपशूनभि
मंन्येतापोश्नातितंन्नेवासितंन्नैवानशितंनक्षोधुकोभावातिनास्यरुद्रःपशूनभिमन्यतेपोश्ना
तितंन्नेवासितंन्नैवानशितंनक्षोधुकोभावातिनास्यरुद्रःपशून्नभिमन्यतेवज्रोवैयज्ञः
क्षुत्खलुवैमनुष्यस्यभ्रातृव्योयदनाश्वानुपवसतिवज्रेणैवसाक्षात्क्षुधंभ्रातृव्यंहं
ति॥४॥ वारिमनुष्याइंद्रियंःसाक्षात्रीणिच॥७॥ योवैःश्रद्धामनारभ्ययज्ञेनयजते
नास्येष्टायश्रद्दधतेपःप्रणयतिश्रद्धावाआपःश्रद्धावाआपःश्रद्धामेवारभ्ययज्ञेनयजते
ऊषतेस्यदेवाहव्यमेषवैयज्ञस्यग्रहोगृहीत्वैवयज्ञेनयजतेतदुदित्वावाचयंछीत
यज्ञस्यधृत्याअथोमनसावैप्रजाउभयेस्यदेवमनुष्याइष्टायश्रद्दधतेदत्तादोकुरतिवा
एतावद्र्त्रेणोदत्येतिवायंमनोवावेतानातिनदंतीतिमनसाप्रणयतीयंवैमनः॥१॥
अनयैवैनाःप्रणयत्यस्कन्नहविर्भवतियएवंवेदयज्ञायुधानिसंभरतियज्ञोवैय ४२
ज्ञायुधानियज्ञमेवतत्संभरतियदेकमेकंसंभरेत्पितृदेवत्यानिस्युर्यत्सह

सर्वाणिमानुषाणिद्वंद्वेसंभतियाज्यानुवाक्ययोरेवरूपंकरोत्यथोमिथुनमेवयोवैदश
यज्ञायुधानियएववेदमुखतोस्ययज्ञःकल्प्यतेस्फ्यश्चस्फ्यः॥२॥चकपालानिचाग्निहो
त्रहवणीचशूर्पंचकृष्णाजिनंचशम्याचोलूखलंचमुसलंचदृषच्चोपलाचैतानिवै
दशयज्ञायुधानियएववेदमुखतोस्ययज्ञःकल्प्यतेयोवैदेवेभ्यःप्रतिप्रोच्ययज्ञेनयज
तेजुषंतेस्यदेवाहव्यंहविर्भिर्गृह्यमानमभिमंत्रयतेतामिषूह।होतारमिद्धतःहुवडीत॥
॥३॥देवेभ्ययेवप्रतिप्रोच्ययज्ञेनयजतेजुषंतेस्यदेवाहव्यं मेषवैयज्ञस्यग्रही
गृहीत्वैवयज्ञेनयजतेतदुदित्वावाचंयछतियज्ञस्यधृत्याअथोमनसावैप्रजापति
र्यज्ञमस्जतमनसेवतघस्तंतमुतेरक्षसामनन्ववचाराययोवैयज्ञंवयोगअप्रागातेयु
॥तनक्तियुड्क्ष्वयुंजानेषुकस्त्वायुनक्तिसत्वायुविमुंचसत्वायुनक्तित्याहप्रजापतिर्वै
कःप्रजापतिनैवैनंयुनक्तियुड्क्ष्वयुंजानेषु॥४॥विमन्त्रस्फ्यश्चयुनक्त्वेकादशनर्पा॥

प्रथ०स ११४३

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तां
नुदमिमीत यावदग्निहोत्रमासीत्तावानग्निष्टोमो यावती नाग्निष्टोमः पौर्णमासी तावानु
क्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनो
पाप्नोति तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान्पौर्णमासीं यजते य एवं विद्वान् यावदुक्थ्येनोपा
प्नोति ॥ १ ॥ तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति ता
वदुपाप्नोति तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष यज्ञो ऽग्र आसीत्तेन स परमां काष्ठामग
च्छत्तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत्तेन प्रजापतिं निरवासाययत्तेन प्रजापतिः परमां
काष्ठामगच्छत्तेनेंद्राग्नी निरवासाययत्तेनेंद्राग्नी निरवासा परमां काष्ठामगच्छत्तेनाग्नीषो
मौ निरवासाययत्तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः ॥ २ ॥ एवं विद्वान्दर्शपू
र्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति यो वै प्रजातिं न यज्ञेन यजते स प्रजया ॥ ११४३॥
पशुभिर्मिथुनेन जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वंद्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि सं

पाप्मानं। त्याहुर्वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधिश्रयत्यव च हन्ति दृषदौ च समाहत्या
धिवपं वपति कपालानि चोपदधाति पुरोडाशं च ॥ ३ ॥ अधिश्रयत्याज्यं च बर्हिश्च स्तृ
बयतुश्यहरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीं च संनह्यति प्रोक्षणीश्चासादयत्याज्यं
चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एवं संपाद्य यजते प्रजातेनैवै
यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते ॥ ४ ॥ उक्थेनोपाप्नोत्यगच्छत्यायः पुरोडा
शी च यत्वारिंशच्च ॥ ६ ॥ ऋ वो सि ऋ वो हं सजातेषु भूयासमित्याह ऋवानेवैमा
कुरुते उर्वैस्थ्यो ये स्युयो अहं सजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिनमेवैनं कुरुते भिषन्
र स्याभिषेरहं सजातेषु भूयासमित्याह य एवेन प्रत्यभिबीततमुपास्थं तेरे युनज्मि
त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेन ॥ १ ॥ एवैनं युनक्ति यज्ञस्यैव समृ
द्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्पराभवयन्यन्मे अग्ने अस्य

यज्ञस्य ऋध्या आदित्या हा यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञस्यैव
तत्समृध्यै [illegible] स होत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुपसादयत्यग्निहोत्र
मेताभिर्व्याहृतीभिरुपसादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
ब्रह्म ॥ २ ॥ ॥ कुर्यात्संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद्ब्रह्मणो वा एष यज्ञः संवत्स
रं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर्हवींष्युपा
सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्या[illegible]हृतयो यज्ञमुख
एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद्ब्रह्मणो वा एष यतः संवत्सरं परिग
ह्णाति य एवं यज्ञस्य सांभ[illegible]क्रिमेतराष्ट्र ॥ ३ ॥ यज्ञस्याशीर्गच्छतीत्याहुश्चाविज्ञाय यज्ञस्याशी
र्गच्छत्यथ ब्राह्मणो नाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः पुरस्ता
द्दध्याद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत तं ४४

मानेभ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याशीर्गछेदितितस्यैतावाहुती: पुरोनुवाक्यापादध्याज्ञातव्य
व्यदेवत्या वै पुरोनुवाक्या भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्य ॥४॥ आशीर्गछतीति यान्कामयेत
यजमानात्समावर्त्येनान्यज्ञस्याशीर्गछेदितितेषामेता याहुती: पुरोनुवाक्या याथा
र्धर्च एकादध्यात् याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च एकां तथैनात्समावर्तियज्ञ।
स्याशीर्गछतियथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षतिस्थलयोदके
परिगृहीत्याशिषा यज्ञं यजमानः परिगृह्णातिमनोसिप्राजापत्यं मनसामाभूतेना
विशेत्याह मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन्धत्ते वागस्यैंद्री
सपत्नक्षयणी वाचामेंद्रियेणाविशेत्याहेंद्री वै वाग्वाचमेवेंद्रीमात्मन्धत्ते ॥ द्वी
तीने वै बंधुराश्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्येःषड्विंशतं ॥१०॥ यो वै सप्तदशं प्र
जापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रतीयज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशत आश्रावयेति

प्रथ० ३

चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो व ६
षट्कार एष वै सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञा-
द्भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठां ॥१॥ उदयनं वेद प्रतितिष्ठत्य स्तेन तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रं-
शते स्तोमं छन्दा श्रावयास्तु श्रौषड्यजे ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायण-
मेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेद प्रतितिष्ठत्यरिष्टेन यज्ञेन संस्थां गच्छति यो वै सूनृ-
तायै दोहं वेद दुहत एवैनां यज्ञो वै सूनृता श्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु ॥२॥४०॥ श्रौ-
षडित्युपावास्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपासदद्वषट्कारेण दोग्ध्ये-
ष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुहत एवैनां देवा वै सत्रमासत तेषां दिशो दस्यत
एता नामार्जं पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं स- ४६
मप्लावयन्यजेति विद्युतं ॥३॥ अजनयन्ये यजामह इति प्रावर्षयन्स्तनयि- ४५

रो य एवं वेद पु

त्र नयनूच षडक्षरेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते प्र
जापतिस्त्वो वेद प्रजापतिः स स्त्य वेद य प्रजापतिर्वेद स पुण्यो भवत्येष वै छन्दस्यः
प्रजापतिराश्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद स पुण्यो भवति
वसंत॥ ४॥ ऋतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तेऽस्मै प्रीता यथापूर्वं
कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान्भूयासमित्या
त्याहाग्नीषोमाभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मांस्ताभ्यामेव चक्षुरात्मन्धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययान्न
न्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैव ॥ ५॥ न्नाद्यमात्मन्धत्ते दब्धिरस्यदब्धो
भूयासममुं दभेयमित्याह तया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्नुवन्तयैव भ्रातृव्यं दभ्नो
त्यग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन्ताभ्या
मेव भ्रातृव्यं स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवा

प्रथ॰संहि

४६

६

दोभवतींद्रस्य॥ ६॥ अहंदेवयज्ययेंद्रियावीभूयासमित्याहेंद्रियाव्येवभवतिमहेंद्रस्याहंदे
वयज्ययाजेमानंमहिमानंगमेयमित्याहजेमानमेवमहिमानंगछत्यग्नेःस्विष्टकृतोहंदेव
यज्ययाऽयुष्मान्यज्ञेनप्रतिष्ठांगछत्याःपुरेवात्मंधत्तेप्रतियज्ञेनतिष्ठति॥ ७॥ प्रतिष्ठामह्
दस्तुविष्णुतेवसंतंतेनेवेंद्रस्यास्थाविरराजे॥ ११॥ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजने
भ्यः॥ अस्माकमस्तुकेवलः॥ इंद्रोनरोनेमधिताहवंतेयत्पार्यायुनजतेधियस्ताः॥ ४॥
शूरोनृषाताश्रवसश्चकामआगोमतिव्रजेभजात्वंनः॥ इंद्रियाणिशतक्रतोयातेजने
षुपंचसु॥ इंद्रतानितआवृणे॥ अनुतेदायिमहइंद्रियायसत्रातेविश्वमनुवृत्रहत्ये॥
अनु॥ १॥ क्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृषह्ये॥ आयस्मिंत्सप्तवासवास्तिष्ठंति
स्वारुहोयथा॥ ऋषिर्हदीर्घश्रुत्तमइंद्रस्यघर्मोअतिथिः॥ आमासुपक्वमैरयआसू
र्यंरोहयोदिवि॥ घर्मेंन्नसामंतपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेगिरः॥ इंद्रमिद्गाथि ४६॥

नो बृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः ॥ इंद्रं वाणीरनूषत ॥ गायंति त्वा गायत्रिणः ॥ २ ॥ अर्चंत्यर्कमर्किणः ॥
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतउद्वंशमिव येमिरे ॥ अंहोमुचे प्रभरेमा मनीषामोषिष्ठदाव्ने सुम
तिं गृणानाः ॥ इदमिंद्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संतु यजमानस्य कामाः ॥ विवेष यन्मा धिष
णा जजान स्तवै पुरा पार्यादिंद्रमह्नः ॥ अंहसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यांतमुभये हवंते ॥ प्र
सम्राजं प्रथममध्वराणां ॥ ३ ॥ अंहोमुचं वृषभं यज्ञियानां ॥ अपां नपातमश्विना हयंतमस्मिं
नर इंद्रियं धत्तमोजः ॥ वि न इंद्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ॥ अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मां
अभिदासति ॥ इंद्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनां ॥ अपानुदो जन
ममित्रयंतमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकं ॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः ॥ ४ ॥ आ
जगामा परस्याः ॥ सृकं संशाय पविमिंद्र तिग्मं वि शत्रून् ताढि वि मृधो नुदस्व ॥ वि शत्रून् वि मृ
धो नुद वि वृत्रस्य हनू रुज ॥ वि मन्युमिंद्र भामितो मित्रस्याभिदासतः ॥ त्रातारमिंद्रमवितार
मिंद्रं हवे हवे सुहवं शूरमिंद्रं ॥ हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिंद्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विंद्रः ॥ मा

तिअस्यां॥५॥सहसावन्नपरि ष्टाबृ वघाय स्मद्दरिवः पराद॥ वायस्वनो वृ केभिर्वरूथे स्न
न वप्रियासस्सूरिषुस्याम॥अनव स्तेरथ मश्वाय तक्षंत्वष्टावज्रंपुरुहूत द्युमंतं॥ ब्रह्माण
इंद्रं मघवं तो अर्कैर वर्धयन्न्नहयेहंतवाउ॥वृष्णेयत्तेवृ षणो अर्कमर्चानिंद्रग्रावाणो अ
दितिः सजोषाः॥अनश्वासोयेपवयोऽरथाइंद्रेषिता अभ्यवर्त्तंत दस्यून्॥६॥ इत्रेद्द
व्येनुगायच्छिरणोऽध्वरा णापरावतोस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥८॥संत्वा [illegible] भिअवा स्व
ग्निर्मा बर्हिषाहमापाय तामगन्म पथावे यो वै श्रद्धो प्रजापतिर्यज्ञांअवासीऽत्याह
यपावेसत्यदशमिद्दवोहूदश॥१२॥ संत्वाबर्हिषाहंयथावा एवंविद्वांछ्रोषद्सहस्रा
वनेकेपवाशतं॥५१॥ हरिःहरिः ओं॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥श्रीमन्नृसिंहगुरुभ्योनमः
महरिःओं॥ ॥पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेःपशव उपतिष्ठंत इडाखलु वै पाकयज्ञःसैषांतरा
प्रयाजानूयाजान्यजमानस्य लोके वहितातामाह्रियमाणाम्भिमंत्रयेत सुरूपवर्षवर्ण एह्ही
मान्भद्रा दुर्यां अभ्यह्हिमांमनुजतान्वृत्ती यतिम्रु स्वमृडय ह्रोदितंय एहि सेरस्वत्येहिविति ४९

शुभपतिः
मेनमा
दे ।

दनु मतेत्वंकयानः श्चित्र अभुवकोअधयुंडे॥५॥ मीहंसप्तदशेन
वस्युवाता अक्षिनोनुनश्चतुर्दशाय॥१२॥ रश्मिरसिराज्ञस्ययंपुरो
हरिकेशोग्निर्मूर्धद्वाभिस्पांबृहस्पतिर्भय स्फूदस्याश्विनाविश्वाष
ट्वृतिकामधुश्च सभिद्दिशांहादश॥१२॥ रश्मिरसिप्रतिधेनुमसि
स्तनइउलुसनिरस्यादित्यानाः सप्तत्रिंशात॥२७॥ हरिः ॐ॥
हरिः ॐ॥ नमस्तेरुद्रमन्यवउतोतइषवेनमः॥ नमस्तेअस्तुधन्व
ने बाहुभ्यामुततेनमः॥ यातइषुःशिवतमाशिवंबभुवतेधनुः॥ शि
वा शरव्यायातवतयानोरुद्रमृडय॥ यातेरुद्रशिवातनूरघोरापाप

काशिनी॥ तयानःस्तनुवाशंतमया गिरिशंताभिचाकशीहि। यामि
षुंगिरिशंतहस्ते॥१॥ बिभर्ष्यस्तवे॥ शिवांगिरित्रतांकुरुमाहिं
सीःपुरुषंजगत्॥ शिवेनवचसात्वागिरिशाछावदामसि। यथा
नःसर्वमिज्जगदयक्ष्मंऽसुमनाअसत्॥ अध्यवोचदधिवक्ता
प्रथमोदैव्योभिषक्॥ अहींऽश्चसर्वांजंभयंत्सर्वाश्चयातुधान्यः॥
असौयस्तांम्रोअरुणउतबभ्रुःसुमंगलः॥ येचेमाःरुद्राअभि
तोदिक्षुः॥२॥ श्रिताःसहस्रशोवैषांऽहेडईमहे। असौयोवस
र्पतिनीलग्रीवोविलोहितः॥ उतैनंगोपाअदृश्रंनदृश्रंनुदहार्यः॥

२

उतैनंविश्वाभूतानिसद्दृष्टोमृडयातिनः॥ नमोअस्तुनीलग्रीवाय
सहस्राक्षायमीढुषे॥ अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरंनमः॥ प्रमुं
चधंन्वनःस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्यां॥ याश्चतेहस्तइषवः॥३॥ परा
ताभगवोवप॥ अवतत्यधनुस्त्वंसहस्राक्षशतेषुधे॥ निशीर्यशं
ल्यानांमुखाशिवोनःसुमनाभव॥ विज्यंधनुःकपर्दिनोविशल्यो
बाणवाँउत॥ अनेशंनस्येषवआभुरस्यनिषंगधिः॥ यातेहेति
र्मीढुष्टमहस्तेबभूवतेधनुः॥ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मयाप
रिभुज॥ नमस्तेअस्त्वायुधायानाततायधृष्णवे॥ उभाभ्यामु

ततेनमोबाहुभ्यांतवधंन्वने॥परितेधन्वनोहेतिरस्मान्वृणक्तुवि
श्वतः।अथोयइषुधिस्तवारेअस्मंनिधेहितं॥४॥हस्तेदिक्ष्विष
वउभाभ्यांद्वाविंशतिश्च॥१॥नमोहिरण्यबाहवेसेनान्येदिशां॥
चपतयेनमोनमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यःपशूनांपतयेनमोनमः
सस्पिंजरायत्विषीमतेपथीनांपतयेनमोनमोबभ्लुशायवि
व्याधिनेन्नानांपतयेनमोनमोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानांपत
येनमोनमोभवस्यहेत्यैजगतांपतयेनमोनमोरुद्रायाततावि
नेक्षेत्राणांपतयेनमोनमःसूतायाहंत्यायवनानांपतयेनमोनमः॥१॥

रोहितायस्थपतयेवृक्षाणांपतयेनमोनमोमंत्रिणेवाणिजायकक्षा
णांपतयेनमोनमोभुवंतयेवारिवस्कृतायोषधीनांपतयेनमोनम
उच्चैर्घोषायाक्रंदयतेपत्तीनांपतयेनमोनमःकृत्स्नवीतायधा
वतेसत्वनांपतयेनमः॥२॥वनानांपतयेनमोनमएकोनत्रिंश
त्॥२॥नमःसहमानायनिव्याधिनआव्याधिनीनांपतयेनमोन
मःककुभायनिषंगिणेस्तेनानांपतयेनमोनमोनिषंगिणइषु
धिमतेतस्कराणांपतयेनमोनमोवंचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतये
नमोनमोनिचेरवेपरिचरायारण्यानांपतयेनमोनमःसृकावि

ष्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमो ऽसिमद्भ्यो नक्तंचरद्भ्यः प्र
कृन्तानां पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुंचानां पतये न
मो नमः ॥१॥ इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो न
मो ऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो
नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्य ३
श्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्यो
ऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः ॥२॥ कुलुंचानां पतये नमो नमो ऽश्वपतिभ्य

स्त्रीणिच॥३॥नम आव्याधिनीष्यो विविध्यंतीष्यश्चवोनमोनमउग
णाष्यस्तृंहतीष्यश्चवोनमोनमोगृत्सेष्योगृत्सपतिष्यश्चवोनमो
नमोव्रातेष्योव्रातपतिष्यश्चवोनमोनमोगणेष्योगणपतिष्यश्चवो
नमोनमोविरूपेष्योविश्वरूपेष्यश्चवोनमोनमोमहद्भ्यःक्षुल्लके
ष्यश्चवोनमोनमोरथिष्योरथेष्यश्चवोनमोनमोरथेष्यो॥१॥रथ
पतिष्यश्चवोनमोनमःसेनाष्यःसेनानिष्यश्चवोनमोनमःक्षत्तृ
ष्यःसंग्रहीतृष्यश्चवोनमोनमस्तक्षष्योरथकारेष्यश्चवोनमोन
मःकुलालेष्यःकर्मारिष्यश्चवोनमोनमःपुंजिष्टेष्योनिषादेष्य

श्चवोनमोनमइषुकृद्भ्यो।धंन्वकृत्भ्यश्चवोनमोनमोमृगयु
भ्यःश्वनिभ्यश्चवोनमोनमःश्वभ्यःश्वपतिभ्यश्चवोनमः॥२॥१०॥
४ रथेभ्यःश्वपतिभ्यश्चदेव॥४॥नमोभवायचरुद्रायचनमःशर्वाय
चपशुपतयेचनमोनीलग्रीवायचशितिकंठायचनमःकपर्दिने
चव्युप्तकेशायचनमःसहस्राक्षायचशतधंन्वनेचनमोगिरिशा
यचशिपिविष्टायचनमोमीढुष्टमायचेषुमतेचनमोह्रस्वायच
वामनायचनमोबृहतेचवर्षीयसेचनमोवृद्धायचसंवृधनेचा ॥१॥
नमोअग्र्यायचप्रथमायचनमआशवेचाजिरायचनमःशी

५

घ्रियायचशीभ्यायचनमऊर्म्यायचावस्वन्यायचनमःस्रोतस्याय
चद्वीप्यायचा॥२॥संदघ्नेचपंचविंशतिश्च॥५॥नमोज्येष्ठायच
कनिष्ठायचनमःपूर्वजायचापरजायचनमोमध्यमायचापगल्भा
यचनमोजघन्यायचबुध्नियायचनमःसोभ्यायचप्रतिसर्यायचन
मोयाम्यायचक्षेम्यायचनमऊर्वर्यायचखल्यायचनमःश्लोक्याय
चावसान्यायचनमोवन्यायचकक्ष्यायचनमःश्रवायचप्रतिश्र
वायच॥६॥नमआशुषेणायचाशुरथायचनमःशूरायचाव
भिंदतेचनमोवर्मिणेचवरूथिनेचनमोबिल्मिनेचकवचिने

च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च ॥२॥ प्रतिश्रवाय च पं च विस्मृतिश्च ॥२॥
नमो दुंदुभ्याय चाहनंन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो दू
ताय च प्रहिताय च नमो निषंगिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे च
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधंन्वने च नमः स्रुत्याय च पथ्या
य च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो
नाद्याय च वैशंताय च ॥१॥ नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय
चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमः ईध्रियाय चातप्या
य च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च ॥२॥

रु

चशंतायच त्रिःशाह्व॥७॥नमःसोमायचरुद्रायचनमस्ताम्राय
चारुणायचनमःशंगायचपशुपतयेचनमउग्रायचभीमायचन
मोअग्रेवधायचदूरेवधायचनमोहंत्रेचहनीयसेचनमोवृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्योनमस्तारायनमःशंभवेचनमःशंकरायचमयस्क मयोभवे च
रायचनमःशिवायचशिवतरायच॥१॥नमस्तीर्थ्यायचकूल्या
यचनमःपार्यायचावार्यायचनमःप्रतरणायचोत्तरणायचन ८
मआतार्यायचालाद्यायचनमःशष्प्यायचफेन्यायचनमःसिक
त्यायचप्रवाह्यायच॥२॥शिवतरायचत्रिःशाह्व॥८॥नमइरि

ण्याय च प्रपथ्याय च नमः किꣳशिलाय च क्षयणाय च नमः क
पर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च
गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो ह्रदय्याय च निवे
ष्प्याय च नमः पाꣳसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरि
त्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च ॥ १॥ नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च
नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च ।
नम आखिदते च प्रखिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानाꣳ हृदये
भ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यो न

म आमीवत्केभ्यः॥२॥ उलप्याय वत्रयस्त्रिः शाद्व॥१॥२०॥ द्रापे अं
धसस्पतेदारिद्रंनीललोहित॥एषांपुरुषाणामेषांपशूनांमाभेर्मारो
माएषांकिंचनाममत्॥याते रुद्रशिवातनूश्शिवाविश्वाहभेषजी॥
शिवारुद्रस्य भेषजीतयानोमृड जीवसे॥इमाःरुद्रायतवसेकपर्दि
नेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतिं॥यथानःशमसद्विपदे चतुष्पदेविश्वं
पुष्टंग्रामेअस्मिन्न॥१॥[illegible]नातुरं॥मृडानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षय
द्वीरायनमसाविधेमते॥यच्छंचयोश्चमनुरायजेपितातदश्यामतव
रुद्रप्रणीतौ॥मानोमहांतमुतमानोअर्भकंमानउक्षंतमुतमानउ

६२

क्षितं॥ मानोवधीःपितरंमोतमातरंप्रियामानस्तनुवः॥२॥रुद्र
रीरिषः॥ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरि
षः॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते॥ आ
रात्तेगोघ्नउतपूरुषघ्नेक्षयद्वीरायसुम्नमस्मेतेअस्तु॥ रक्षाच
नोअधिचदेवब्रूह्यधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाः॥ स्तुहि॥३॥श्रु
तंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं॥ मृडाजरित्रेरुद्रस्तवा
नोअन्यंतेअस्मन्निवपंतुसेनाः॥ परिणोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तुपरि
त्वेषस्यदुर्मतिरघायोः॥ अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तो

६२

कायतनेयाय मृडय। मीढुष्टम शिवतम शिवोनः सुमना भव॥
परमेवृक्ष आयुधंनिधाय कृत्तिंवसान आचरपिनाकं॥४॥बिभ्र
दा गहि॥ विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः॥ यास्ते सह
स्रꣳ हेतयोन्यमस्मं निवपंतु ताः॥ सहस्राणि सहस्रधा बाहुवो
स्तव हेतयः॥ तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥५॥
अस्मिꣳस्तनुवः सह पिनाक एकानस्त्रिꣳवाद्ध॥१०॥ सहस्राणि
सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्यां। तेषाꣳ सहस्रयोजनेव धन्वा। नि
तंन्मसि॥ अस्मिंन्महत्यर्णवेंतरिक्षे भवा अधि॥ नीलग्रीवाः शि

६२

तिकंठाः शर्वा अधाक्षमाचरा ॥ नीलग्रीवाः शितिकंठा दिवं रुद्रा
उपश्रिताः ॥ ये वृक्षेषु सस्पिंजरा नीलग्रीवा विलोहिताः ॥ ये भूताना
मधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥ ये अंनेषु विविध्यंति पात्रेषु पि
बतो जनान् ॥ ये पथां पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः ॥ ये तीर्थानि ॥१॥
प्रचरंति सृकावंतो निषंगिणः ॥ य एतावंतश्च भूयांसश्च दिशो रु
द्रा वितस्थिरे ॥ तेषां सहस्रयोजनेव धंन्वानि तंन्मसि ॥ नमो रु
द्रेभ्यो ये पृथिव्यां येंतरिक्षे ये दिवि येषामंनं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो
दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमः

ये नो स्तेनो हृदयं कुतेयं द्विमोय श्चनो देहि तं वो जंभे दध्यामि ॥ ॥ ॥

६२

× स्य ॥

जी धुरीरासमश्व्यं॥ सुगव्यंनोवाजीस्वश्व्यंपुंसःपुत्राँऽउतविश्वा
पुषंऽरयिं॥अनागास्त्वंनोअदितिःकृणोतुक्षत्रंनोअश्वोवनता
ऽंहविष्मान्॥४॥घासंकरायातपद्ग्यिंनवंव॥९॥ अश्मंन्यद्
मोदेनमाश्रुश्चित्राणःप्रावीजीम्र तस्ययदक्रंदोमानेभिश्रोयेव
जिनेनव॥९॥अश्मंन्मेनोयुजंप्रावीमनुराभियच्छतेषामभिगृत्ति
षद्दलारिऽरात॥४६॥हरिःॐ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥हरिःॐ॥
अग्नाविष्णूसजोषसेमावर्धंतुवांगिरः॥द्युम्नैर्वाजेभिरागतं॥वा
जश्चमेप्रसवश्चमेप्रयतिश्चमेप्रसितिश्चमेधीतिश्चमेक्रतुश्च

७१

१०

मे स्वरःश्च मे श्लोक श्च मे श्राव श्च मे श्रुति श्च मे ज्योति श्च मे सुवश्च
मे प्राणश्च मेऽपानः ॥१॥ व्यमे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च
मे वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओज
श्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे व
र्म च मेंगानि च मेस्थानि च मे परूंषि च मे शरीराणि च मे ॥२॥ अ
पानःस्तनूश्च मेष्टादशाव ॥१॥ ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्यु
श्च मे भामश्च मे मश्च मे ंभश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे
प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे

७१

श्रद्धा च मे जगच्च ॥१॥ मे धनं च मे करश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च
मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे द्यं
सुगं च मे सुपथं च मे ऋद्धं च मे ऋद्धिश्च मे कॢप्तं च मे कॢप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमति
श्च मे ॥२॥ जगत्यृद्धिश्चतुर्दश च ॥ ॥२॥ ॥ शं च मे मयश्च मे प्रियं च मे नुकामश्च
मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं
च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च ॥१॥ मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञा
त्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मे मृतं च मे यक्ष्मं च मे नामयच्च
मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मे नमित्रं च मे भयं च मे सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे
सुदिनं च मे ॥२॥ विश्वं च शायनमष्टौ च ॥ ॥३॥ ॥ ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे

य०सं०

श्री

८०

मे

रसश्चमेघृ[illegible]तंचमेमधुश्चमेसग्धिश्चमेसपीतिश्चमेकृषिश्चमेवृष्टिश्चमेजैत्रं
चमऔद्भिद्यंचमेरयिश्चमेरायश्चमेपुष्टंचमेपुष्टिश्चमेविभुचमेप्रभुचमेबहुचमेभू ॥१॥
यश्चपूर्णंचमेपूर्णतरंचमेक्षितिश्चमेकुयवाश्चमेन्नंचमेक्षुच्चमेव्रीहयश्चमेयवा
श्चमेमाषाश्चमेतिलाश्चमेमुद्गाश्चमेखल्वाश्चमेगोधूमाश्चमेमसुराश्चमेप्रि
यंगवश्चमेणवश्चमेश्यामाकाश्चमेनीवाराश्चमे॥१२॥ विभुचमसुराश्चलुरा
च॥ ॥१४॥ ॥अश्माचमेमृत्तिकाचमेगिरयश्चमेपर्वताश्चमेसिकताश्चमे
वनस्पतयश्चमेहिरण्यंचमेयश्चमेसीसंचमेत्रपुश्चमेश्यामंचमेलोहं
चमेग्निश्चमआपश्चमेवीरुधश्चमओषधयश्चमेकृष्टपच्यंच॥ १॥ मे
कृष्टपच्यंचमेग्राम्याश्चमेपशवआरण्याश्चयज्ञेनकल्पंतांवित्तंचमेवि ८०

72

त्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एम

श्च म इतिश्च मे गतिश्च मे ॥२॥ षट्पंचाशच्चाष्टाचत्वारिꣳशच्च ॥ ॥५॥ ॥अग्निश्च

म इंद्रश्च मे सोमश्च म इंद्रश्च मे सविता च म इंद्रश्च मे सरस्वती च म इंद्रश्च मे पूषा च

म इंद्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इंद्रश्च मे मित्रश्च म इंद्रश्च मे वरुणश्च म इंद्रश्च मे त्वष्टा च ॥१॥

म इंद्रश्च मे धाता च म इंद्रश्च मे विष्णुश्च म इंद्रश्च मेऽश्विनौ च म इंद्रश्च मे मरुतश्च म

इंद्रश्च मे विश्वे च मे देवा इंद्रश्च मे पृथिवी च म इंद्रश्च मेंऽतरिक्षं च म इंद्रश्च मे द्यौश्च म

इंद्रश्च मे दिशश्च म इंद्रश्च मे मूर्द्धा च म इंद्रश्च मे प्रजापतिश्च म इंद्रश्च मे ॥२॥ त्वष्टा

वद्योश्च म एवं विꣳशतिश्च ॥ ॥६॥ ॥अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपति

श्च म उपाꣳशुश्च मेंऽतर्यामश्च म ऐंद्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्र

च सं॰

८१

।तिप्रस्थानश्च मे [illegible] शुक्रश्च मे मंथी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म

ऋतुग्रहाश्च ॥१॥ अतिग्राह्याश्च म ऐंद्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेंद्रश्च

म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च

चतुस्त्रिंशश्च॥ मे ॥२॥ ऋतुग्रहाश्च ~~[illegible]~~श्च ॥ ॥७॥ ॥इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णिया

श्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मे धिषवणे च मे

द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धा

नं च मे ग्रहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे ॥

ग्रहाश्च षोडश च ॥८॥ ॥अग्निश्च मे घर्मश्च मेर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेश्वमेधश्च

मे पृथिवी च मेदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्करीरंगुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पं॥ ८१

वसं॰ ॥ तिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म

८१ ऋतुग्रहाश्च ॥१॥ मतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च

म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च

चतुस्त्रिंश्श मे॥ २॥ ऋतुग्रहाश्च [illegible] ॥ ॥७॥ ॥इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णिया

ध्व॥ श्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे

द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धा

नं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे ॥

ग्रहाश्च षोडशा॥ ८॥ ॥अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च

मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्वरीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पं॥ ८१

११ मृकुचमेसामचमेस्तोमश्चमेयजुश्चमेदीक्षाचमेतपश्चमऋतुश्चमेव्रतंचमेहोरात्र
योर्वृष्ट्याबृहद्रथंतरेचमेयज्ञेनकल्पेतां॥१॥दीक्षाष्टादशश्च॥ ॥१॥ ॥गर्भाश्चमे
वत्साश्चमेत्र्यविश्चमेत्र्यवीचमेदित्यवाट्चमेदित्यौहीचमेपंचाविश्चमेपंचावीचमे
१३ त्रिवत्सश्चमेत्रिवत्साचमेतुर्यवाट्चमेतुर्यौहीचमेपष्ठवाट्चमेपष्ठौहीचमउक्षाच
मेवशाचमऋषभश्च॥१॥मेवेहच्चमेनड्वांश्चमेधेनुश्चमआयुर्यज्ञेनकल्पतांप्रा
णोयज्ञेनकल्पतामपानोयज्ञेनकल्पतांव्यानोयज्ञेनकल्पतांचक्षुर्यज्ञेनकल्प
तांश्रोत्रंयज्ञेनकल्पतांमनोयज्ञेनकल्पतांवाग्यज्ञेनकल्पतामात्मायज्ञेनक
ल्पतामात्मायज्ञेनकल्पतांयज्ञोयज्ञेनकल्पतां॥२॥ऋषभश्चत्वारिंशच्च॥१०॥
एकाचमेतिस्रश्चमेपंचचमेसप्तचमेनवचमएकादशचमेत्रयोदशचमेपंच

चं०सं० दश्च मे सप्तदश्च मे नवदश्च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पंचविं १
८२ शतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च म एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च ॥१॥
मे चतस्रश्च मे ष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च 96
९५ मे ष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वा
३ रिंशच्च मे ष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च स्वश्च मू 3
र्द्धा च व्यश्नियश्चान्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च ॥ २॥ सं
वत्सरास्त्रिंशच्च व्यश्नियएकादश ॥ ॥११॥ ॥ वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा
परावतः ॥ वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भ ८२
वन्त्वग्नयः समिधाः ॥ विश्वे नो देवा अवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ वाजस्य